

Heerlijk- eden

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek
29e jaargang No. 114 oktober 2002

Bestuur:

Mr. F.Th.J. Harm, voorzitter
Adriaan Pauwlaan 7,
2101 AH HEEMSTEDE
tel. 023 - 528 07 40

J.L.P.M.Krol, archivaris
Johannes Verhulstlaan 26,
2102 XT HEEMSTEDE
tel. 023 - 528 29 77

Ir. P.L. van Daalen, secretaris
Valkenburgerlaan 11,
2103 AK HEEMSTEDE
tel. 023 - 529 32 91

E. Hamerslag
Krakeling 54
2121 BN BENNEBROEK
tel. 023 - 584 70 53

Mevr. M. van Donge,
ledenadministratie
Oude Posthuisstraat 7
2101 RA HEEMSTEDE
tel. 023 - 529 07 13

Ing. J.M.M. Balink
De Ruyterlaan 49,
2121 VH BENNEBROEK
tel. 023 - 584 80 23

A.Koopman, penningmeester
Meijerslaan 14,
2105 PC HEEMSTEDE
tel. 023 - 529 05 30

Mevr. A.J.M. Kroon-van Helden
Crayensterlaan 126,
2012 TL HAARLEM
tel. 023 - 528 10 08

Redactie:
H. Krol
C. Peper (eindredactie)

Redactie-adres: Meerweg 6
2103 VC Heemstede
023 - 528 75 93

Website: www.oudheemstede-bennebroek.nl

Het lidmaatschap wordt jaarlijks automatisch verlengd, behoudens schriftelijke opzegging via de ledenadministratie **vóór 1 november**

Contributie minimaal *12 euro*

Postbank 27.35.06 t.n.v. de Penningmeester v.d. Vereniging Oud-Heemstede Bennebroek te Heemstede.

ISSN: 0297-8451

“Heerlijkheden” als geschenk

CADEAUBON
VERENIGING OUD-HEEMSTEDEN-BENNEBROEK

Hierbij meld ik aan als nieuw lid van de Vereniging
Oud-Heemsteden-Bennebroek

Naam nieuw lid m/v geb. jaar

Adres

Postcode/
woonplaats

Telefoon

Stuur de acceptgiro naar mij

Naam

Adres

Postcode/
woonplaats

Aanmelding sturen naar mevrouw M. van Donge, Oude
Posthuisstraat 7, 2101 RA Heemstede

"Heerlijheden" als geschenk

aan:

Vereniging God-Heemstede-Binnenland
Postbus 1011
2101 RA Heemstede
Tel. 023 - 529 07 13

Heerlijkheid van de Vereniging
God-Heemstede-Binnenland
Postbus 1011
2101 RA Heemstede
Tel. 023 - 529 07 13

Mrs. M. van Dongen
Postbus 7
2101 RA Heemstede
Tel. 023 - 529 07 13

A. Koopman, afdelingshoofd
Postbus 10
2106 PC Heemstede
Tel. 023 - 529 07 30

Redactie
H. Kwak
C. Pape
Stuur de acceptatie naar mij

Naam

Adres

Postcode
Woonplaats

Aanmelding sturen naar mevrouw M. van Dongen, Oude
Postbusstraat 7, 2101 RA Heemstede

BOEKENBON

Uitsluitend bestemd voor leden van de
Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek (VOHB)

voor de aankoop van

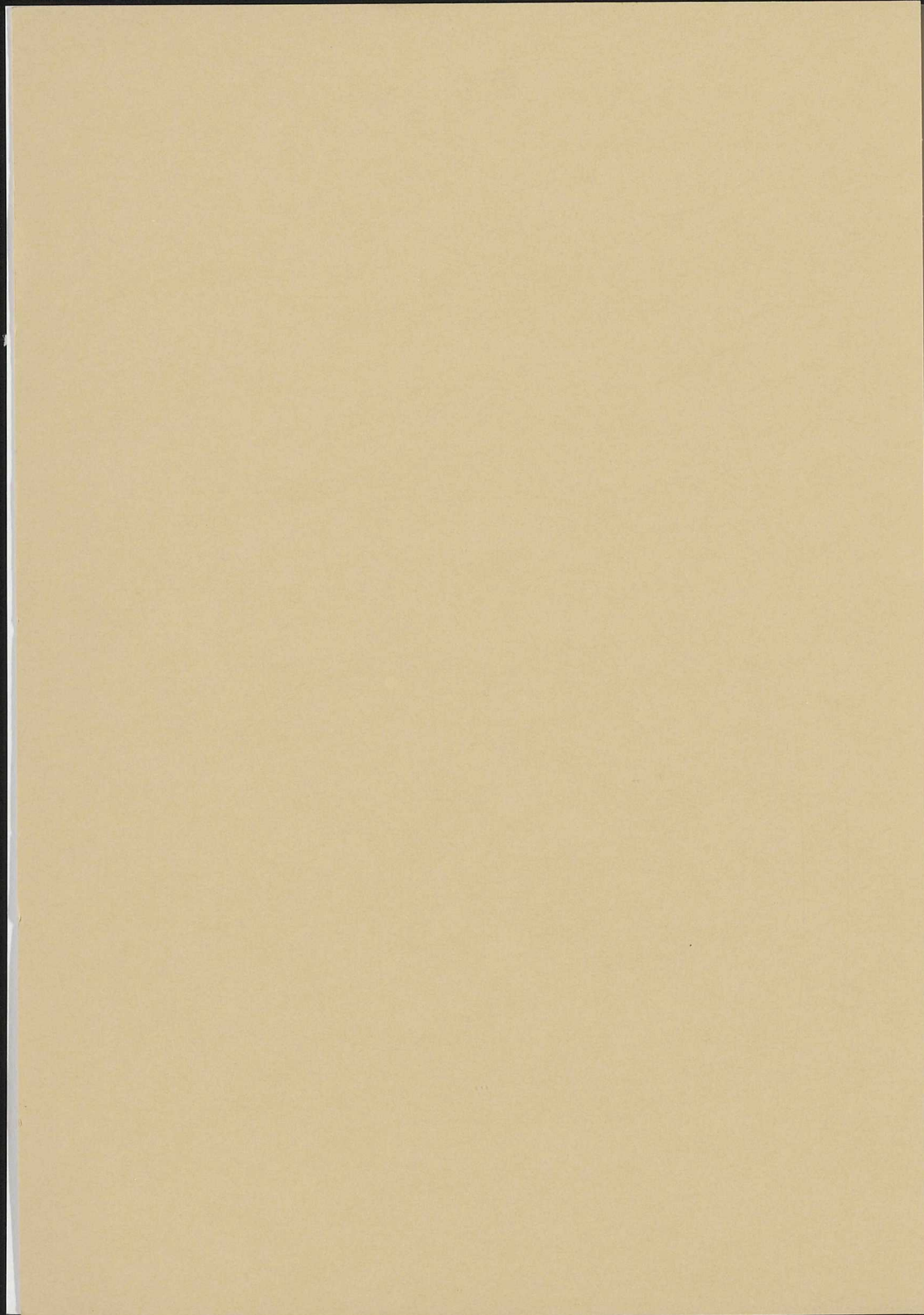
EEN EXEMPLAAR VAN HET BOEK:

Berkenrode: Heerlijkheid Landgoed en Huis

als jaarpremie 2002

voor de prijs van 20 euro (winkelprijs 25 euro)

Het boek is tegen inlevering van deze bon te koop op de premie-avond op dinsdag
19 november 2002 en vanaf vrijdag 20 november tot eind december 2002 in de
raadhuizen en de openbare bibliotheken van Heemstede en Bennebroek.

Inhoud	pag.
Premie-avond 2002 in het teken van Berkenrode	190
Redactioneel/varia	192
Terugblik op Open Monumentendag 2002	197
Korte samenvatting lezing Frans Roozen	199
Reacties van lezers:	
- Knapenburg	200
- Erens	200
- Sevenhuijsen	201
Inhoudsopgave van boek 'Berkenrode: Heerlijkheid, Landgoed en Huis'	202
Berkenrode in Beeld	203
De naam Berkenrode	212
De Meer 150 jaar droog	216
Bruggen en vaarten in Bennebroek	221
Historische en topografische gegevens De Glip. Deel 1.	230
Uit de volksmond op De Glip	237
Herinneringen van de heer J.J.Lammers, bewoner van De Glip	239
Nieuwe leden	244
Uit voorraad leverbaar	245

Foto voorzijde:

Het herenhuis van Berkenrode (voor 1797 Westerduin geheten) op een prentbriefkaart uit omstreeks 1930

Premie-avond 2002 in het teken van Berkenrode

Het bestuur nodigt u uit voor de jaarlijkse premie-avond. Deze zal plaatsvinden op: dinsdag 19 november 2001 in de Burgerzaal van het Raadhuis te Heemstede, Raadhuisplein 1. Aanvang 20.00 uur, de zaal is open vanaf 19.30 uur.

De jaarlijkse premie-avond zal in het teken staan van een boek over de historie en het heden van Berkenrode. Gesticht op Sinterklaasavond 1284 dankzij een gift van graaf Floris V was Berkenrode – feitelijk een enclave binnen het grondgebied van Heemstede - een zelfstandige ambachtsheerlijkheid van 1466 tot 1857. In het gebied lagen behalve Berkenrode nog enkele buitenplaatsen, zoals Oud-Berkenroede, Westerduin en Knapenburg Verder vanaf 1694 een rooms-katholieke kerk en pastorie, alsmede enige huizen aan de Herenweg. Met gemiddeld 30 tot 90 ingezetenen was het qua inwonertal maar ook naar oppervlakte met nauwelijks 42 hectare vrijwel de kleinste gemeente van het gewest Holland. De familie Bomans woonde sinds 1932 in het 'Grote Huis' en Godfried schreef hier zijn 'eerstelingen'.

Voor deze publicatie, een uitgave van de huidige eigenaar van het huis Berkenrode aan de Herenweg, zijn de historische bijdragen geschreven door Hans Krol en de interviews alsmede beschrijving van het huidige Berkenrode door Ted van Turnhout. Het voorwoord is van de hand van Michel van der Plas.

'Berkenrode: Heerlijkheid, Landgoed en Huis' telt ongeveer 180 pagina's. Het gebonden boek met stofomslag is rijk geïllustreerd, ten dele met kleurenfoto's.

Programma

1. Opening door de voorzitter, de heer mr.F.Th.J.Harm
2. Korte toelichting door co-auteur, de heer H.Krol
3. aanbidding van het eerste exemplaar van 'Berkenrode: Heerlijkheid, Landgoed en Ambacht' door de heer M.Winnubst, directeur van de firma Nordex b.v., aan burgemeester mevrouw T.van der Stroom-Van Ewijk.

Pauze, met koffie en thee.

4. Jeugtherinneringen van de heer R. Laimböck, tot zijn 27ste jaar

woonachtig op Klein-Berkenrode, daarna 7 jaar op Oud Berkenroede. Ex-eigenaar van het huis Berkenrode.

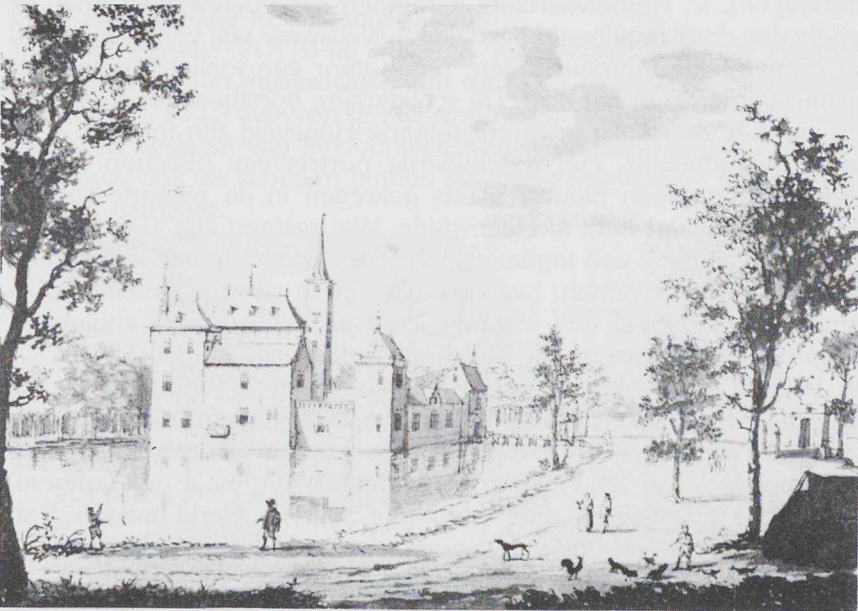
5. De heer drs. G.J.Schuitemaker zal aan de hand van dia's vertellen over het landgoed Berkenrode, met uitzondering van het voorhuis, tegenwoordig in eigendom van de heer E.H.van Eegen, de 26ste "ambachtsheer" sinds Jan van Haerlem in 1284.

Na afloop kunt u tegen inlevering van bijgevoegde bon de jaarpremie kopen voor de gereduceerde prijs van 22,50 euro.

Vanaf woensdag 20 november 2002 tot 1 januari 2003 is het boek verkrijgbaar in de raadhuizen (receptie) en de openbare bibliotheken (informatiebalie) van Heemstede en Bennebroek. Voor de gereduceerde prijs is de bon noodzakelijk. Niet-leden kunnen de publicatie in de boekwinkel kopen voor 25 euro. Ook voor meerdere exemplaren voor leden geldt deze laatste prijs. Het ISBN-nummer is: 70712-09-1

Wij hopen vele van onze leden op deze Berkenrode-avond te mogen begroeten.

Bestuur Vereniging Oud Heemstede-Bennebroek

Het slot Berkenrode in volle glorie voor 1573 op een natekening van Dirk Dalens uit circa 1660

Redactioneel/Varia

Deze laatste aflevering van het jaar 2002 is voornamelijk gewijd aan twee onderwerpen: het landgoed en vroegere ambacht **Berkenrode** alsmede buurtschap **de Glip**. Ook in nummer 115 zal aandacht besteed worden aan de historie van de Glip. Voorts treft u thans een bijdrage aan naar aanleiding van 150 drooglegging van het Haarlemmermeer in relatie met de bij oudere Heemstedenaren nog wel bekende "**Janbaas**" **Neeskens (1887-1957)**. Onze vaste medewerker uit Bennebroek, de heer Maarten Verkaik, verzorgde een bijdrage over **bruggen en vaarten** in de gemeente, die volgend jaar 350 jaar zelfstandigheid viert.

In de vorige editie is bericht over de aanvraag van het Cuypersgenootschap tot monumentenstatus van het **St.Lucia Klooster en omgeving**. Dat was reden voor de gemeente Bennebroek het al ter visie gelegde ontwerp-bestemmingplan terug te trekken.

Tijdens de **Open Monumentendag** op 14 september had mevrouw W.de Groot-Boot de organisatie in handen van de opengestelde (jubilerende) O.L.V. Hemelvaartkerk in handen. Op Hageveld kwamen de gehele dag door regelmatig bezoekers. Weliswaar viel voor sommigen het ontmantelde interieur tegen, reden voor een toelichting van het bestuur verderop in het blad. De schilderijen, borstbeelden en archieven van het voormalig priesterseminarie Hageveld zijn intussen naar elders overgebracht. Het geschilderde portret van bisschop Callier heeft overigens een nieuwe plaats gekregen in de pastorie van de O.L.V.Hemelvaart kerk te Heemstede. Wat resteert zijn afgezien van het paarse behang: een ingemetselde gedenksteen, lambriseringen en gebrandschilderde ramen, twee grisailles in de voormalige bisschopskamer en in de hal een staande klok en 2 bijzondere zitbanken, oorspronkelijk afkomstig uit Voorhout, het tweede Hageveld.

De VOHB was ook met een stand aanwezig in het raadhuis bij gelegenheid van de door velen gewaardeerde **gemeentelijke open dag voor nieuwe ingezetenen**. Ditmaal opmerkelijk veel personen die waren verhuisd van Haarlem naar Heemstede, maar ook (jongere) mensen die in Duitsland of de Verenigde Staten gewerkt hadden. Van de senioren waren er ook nu weer verscheidene die na een werkzaam leven waren teruggekeerd naar de plaats, waar men geboren en getogen was. Meest gestelde vragen waren: wat is de oorsprong van de naam Heemstede, informatie over straat en buurt en vooral: waar ligt het Oude Slot?

Onlangs bezochten we onze oud-secretaris **Jan Olthaar in Vorden**, dezelfde gemeente in de Achterhoek waarheen ook oud-burgemeester jonkheer Van den Bosch verhuisde. De heer Olthaar die in Heemstede ook actief was binnen de ENFB heeft in het minder drukke oosten van het land meer mogelijkheden om van de fiets gebruik te maken. Ook in Vorden is een historische vereniging 'Oud Vorden' waar hij onmiddellijk lid van geworden is. *"Ten opzichte van VOHB ligt de kwaliteit van de publicaties en ook van de avonden op een duidelijk lager niveau. De streektaal en streekgewoonten staan meestal centraal. De eerste avond was nog het meest interessant en ging over de geschiedenis en de loop van het riviertje de Berkel (ontspringt in Billerbeck in Duitsland; 60 kilometer over de grens). Toevallig ging mijn eerste VOHB-avond destijds over "de loop van het Spaarne".* Verscheidene malen berichtten we over de **Gutmann-kunstcollectie** afkomstig uit het huis **Bosbeek** (o.a. een artikel in ons blad van mei 1997). Na een jarenlange juridische strijd kon de familie (dochter Lily uit Florence en 2 kleinkinderen uit Engeland en V.S.) op 17 september in Rijswijk symbolisch de voorwerpen: schilderijen, meubels, serviesgoed en tafelzilver in ontvangst nemen.

Van ons nieuwe VOHB-lid Maarten van Bourgondien uit Hillegom ontvingen we een **genealogie van de tak Cornelis van Bourgondien**, circa 1515 geboren te Heemstede en alhier voor 1574 overleden. Een geslacht van landbouwers van wie enkele telgen zich in de 17^e eeuw ook als schepen binnen het gemeentebestuur verdienstelijk hebben gemaakt.

Gesloten toegangshek naar het landgoed Berkenrode (foto V.C.Klep)

Op voorstel van de heer Vic Klep zijn, mede dankzij het historisch besef van gemeentesecretaris mr. W. van den Berg, enkele **oude straatnamen in ere hersteld**.

Het gaat zowel om namen die ooit op een plattegrond van Heemstede voorkwamen, als namen, die uitsluitend in de volksmond werden gebruikt.

De verbinding tussen de Raadhuisstraat en Jacob van Campenstraat, naast de schoenreparatieafdeling van Kaptein, heet nu officieel **Stapperspad**. Dit herinnert aan lang vervlogen tijden, toen inwoners van Heemstede en de Haarlemmermeer in Haarlem hadden gestapt, en via de toenmalige steeg de weg naar het Kerkplein (thans Wilhelminaplein) afstaken om door de bollenvelden rechtstreeks naar het plein te wandelen. Langs de Heerenzandvaart, die van het Haarlemmermeer naar de Witte-brug bij de Kerklaan liep, lag het zogeheten **Vaartkantje**. Later werd dit de Van Merlenvaart, Groenendaalkade en na demping de Drenthelaan. Het kleine stukje dat restte, tussen Van Merlenlaan en Lentelaan, heeft weer de volksnaam.

Langs de oostzijde van de Crayenestersingel vindt men nu borden met **Crayensterpad**. Het pad langs de Bronsteevaart, dat is tussen Wagnerkade en Spaarne, is voorzien van borden **Ijsbaanpad**. Dat was de benaming uit de tijd dat IJsvereniging 'De Volharding' daar 's winters een ijsbaan exploiteerde. Op de hoek bij het Spaarne was het **Jaagpad**. Gedurende de Tweede Wereldoorlog moest er, door gebrek aan dieselolie, veel gebruik van gemaakt worden. Het eerste stuk, tussen de Bronsteevaart en het Heemsteeds kanaal was bij het scheepsvolk niet erg geliefd. Reden waren de bomen van houtzagerij 'De Eenhoorn', die aan de Heemsteedse oever in het water waren gelegd, om de kwaliteit van het toekomstige zaaghout te verbeteren. De zaagmolen ligt aan de Haarlemse oever. Het trekken van boten langs het kanaal ging een stuk eenvoudiger. Aan de verbinding tussen de Kwakelbrug en de Nijverheidsweg was ook gedacht. Het pad is geen eigendom van de gemeente, dus er viel niets te benoemen.

Aan de westzijde van de Leidsvaart ligt de **Manpadslaan** tot aan de gemeentegrens voorzien van blauwe Heemsteedse straatnaamborden. In het verleden was hier ooit sprake van een klein grensincident. Bloemendaal had namelijk op Heemsteeds grondgebied, gele straatnaambordjes neergezet.

Tevens is van de gelegenheid gebruik gemaakt om een weggetje tussen Provinciënlaan en Van Merlenlaan, de naam **Burghavepad** te geven. Met het plaatsen van de straatnaamborden zijn enkele historische

namen vastgelegd. De initiatiefnemer voegt hier als bijkomstig onderdeel aan toe, dat medewerkers van de regiopolitie en van het gemeentelijk Bureau Handhaving een betere aanduiding van de plaats van overtreding kunnen registreren bij het opmaken van een proces-verbaal.

Bij gelegenheid van het 150-jarig jubileum van de Congregatie der Zusters van "De Voorzienigheid" te Heemstede verscheen een boek: **'In haar naam geborgen; portretten van de Zusters van "De Voorzienigheid"'**. Afkomstig uit Delft zijn ze sinds 1950 op het landgoed Bosbeek gevestigd, waar een verzorgings- en verpleeghuis is gevestigd. Het bevat lezenswaardige gesprekken met een aantal vrouwelijke religieuzen.

Dit jaar ook verscheen bij uitgeverij Prometheus in Amsterdam een boek van Joris van Casteren: **"In de schaduw van de Parnassus; gesprekken met vergeten dichters"**. Eerder verschenen in het weekblad 'de Groene Amsterdammer'. Eén van die 'vergeten' poëten (van o.a. erotische verzen) is de tachtigjarige ex-seminarist Simon Kapteijn alias Michael Deak uit Heemstede. auteur van obscure bundels als 'De vrouwenval' (1947) en 'Aphroditis' (1956).

Van RoosMarijn Fridja van Burink gaf College Hageveld als beste profielwerkstuk bij het nieuwe examenvak Filosofie uit **'Dief van eigen tijd; een beschouwing over snelheid en efficiëntie'**. Mevrouw Anneke Bouman, als onderwijzeres verbonden aan de Jacobaschool in Heemstede, publiceerde het boekje **'Het smaakt mij best: een half jaar in India'** (ISBN 90 901 6234 8). Het is voor 5 euro in de boekhandel verkrijgbaar.

Drs. Henri Stroet, redacteur van ons zusterblad 'Meer-historie' schreef een artikel over het bezoek van de Russische grootvorsten Nicolaus en Michael aan **"de werken voor het droogmaken van het Haarlemmermeer"**. Na een plichtmatig bezoek aan het Tsaar Peter huisje in Zaandam kwamen de Russen met hun gevolg op woensdag 16 juni 1852 tegen de avond in Haarlem aan vanwaar ze terstond per rijtuig naar Heemstede vertrokken om ongeveer 20.00 uur bij het gemaal de Cruquius te arriveren en na vijf kwartier te vertrekken naar Arnhem. Op 27 juni reisden de grootvorsten terug naar de Peterhof, een prachtig zomerpaleis vergelijkbaar met Versailles, ten westen van Sint Petersburg. Deze zomer bezochten we aldaar het graf van de door Peter de Grote naar Rusland gehaalde hovenier en tuinarchitect Jan Roosen.

Eén van de fraaiste villa's die Heemstede kent is huize **'t Heem'**, Clusiuslaan 1, gelegen in het Grotstuk, buiten de Adriaan Pauwlaan e.o. eigenlijk het enige echte villawijkje van Heemstede. De naam 'Grotstuk' verwijst naar de vroegere ten dele bovengrondse ijskelder op het landgoed Bosbeek-Groenendaal. Het huis is in 1928 gebouwd door de destijds in Heemstede woonachtige Andries de Maaker (Prinsessekade 32), die in 1964 op bijna 96-jarige leeftijd overleed. Deze architect is vooral bekend vanwege zijn ontwerpen voor grote landhuizen, zoals Kennemeroord (in 1959 afgebroken), Klein Bentveld, Belvédère in Overveen (door brand verwoest), het nieuwe landhuis van Leiduin, Vinkenduin etc.

Landhuis 't Heem, in een heroriëntatie op traditionele bouwstijlen ontworpen, is gebouwd in opdracht van de Zaanse industrieel P.H. Kaars Sijpesteijn Wzn., medeoprichter van de Linoleum Fabriek in Krommenie. De totale bouwkosten beliepen het voor die tijd kapitale bedrag van om en nabij f 50.000,-. De samengestelde rieten kap is enkele jaren geleden helemaal vernieuwd. In het verleden was het huis vanaf de weg goed zichtbaar (zie oude prentbriefkaart), maar vanwege een metershoge haag ligt het landhuis verscholen achter het groen. De villa is momenteel voor een miljoenenbedrag te koop.

HEEMSTEDEN. Villa „t Heem“, Clusiuslaan.

Voornoemd perceel zal zonder twijfel worden opgenomen in een door Architext te schrijven monumentengids; 'Gebouwen van Heemstede', waarin overigens ook kleine monumenten zoals bijzonder straatmeubilair en historische sculpturen aan de orde komen

Het pand tot voor kort bewoond door de kunstzinnige mevrouw Ch ("Sientje") van Noort op het **Wilhemina-plein 12** heeft in de heer G.J.Keizer een nieuwe huurder gevonden. Hij gaat hier een galerie beginnen met de oorspronkelijke naam van de omstreeks 1659 opgerichte herberg '**Het Dubbele Anker**'. De beide ankers zijn nog zichtbaar op de bovenverdieping van het pand. Van 1810 tot 1920 hebben hier vier generaties Tibboel de zogeheten "broodbakkersaffaire" uitgeoefend, waarover de heer Jan van Doorn in ons blad een artikel schreef in nummer 81 van augustus 1994. Het (dubbele) anker kwam in het verleden op uithangborden van verscheidene herbergen, brouwerijen en winkels voor als zinnebeeld van de hoop.

Het Museaal & Historisch Perspectief Noord-Holland (postbus 5348, 2000 GH Haarlem) gaf een nieuwe brochure uit met **erfgoedcursussen** in 2002-2003.

De 'Historical Society' in **Hempstead** (USA) stelt in samenwerking met de VOHB een nieuw onderzoek in naar de oorsprong van deze gemeente op Long Island in New York. Deze heette Heemstede in 1644 toen de Nederlander Kieft hier gouverneur was.

We houden u op de hoogte van nieuwe bevindingen. Kopij voor nummer 115 wordt gaarne voor 1 januari 2003 ingewacht.

Hans Krol

Terugblik op Open Monumentendag 2002.

Op deze dag waren er in Heemstede 2 locaties te bezichtigen: de kerk aan het Valkenburgerplein en Hageveld. Het verloop van de bezoeken aan deze locaties verschilde sterk qua succes. Over de kerk was er - voorzover wij weten- alleen tevredenheid; over Hageveld kunnen wij helaas niet hetzelfde vaststellen. Nogal wat bezoekers waren ontevreden over de kwaliteit van het gebodene. Daar willen wij hier aandacht aan wijden, want wij zijn natuurlijk niet uit op dergelijke negatieve effecten.

De feiten: in april en mei konden wij -mede dank zij de medewerking van een voortreffelijke rondleider, de heer De Lange- onze leden drie bezichtigingen van goede kwaliteit aanbieden. Telkens echter moesten wij vrij veel leden teleur stellen, omdat al snel het maximum aantal personen per rondleiding bereikt was. Begin juni werd het voorste deel overgedragen aan de projectontwikkelaar Hopman Interheem, die daar volgens plan 50 appartementen in gaat bouwen, waarna het gebouw inpandig werd onttakeld en gesloten. Hageveld kon dus niet meer bezocht worden zoals dat in april en mei was gegaan.

Om degenen, die in het voorjaar niet mee konden, toch nog een laatste kans te geven Hageveld te bekijken en enige indruk van het verleden te krijgen hebben wij met de firma Hopman contact gezocht en af kunnen spreken dat bepaalde delen van Hageveld -zij het in onttakelde staat- toch nog een keer bezocht kon worden in de gedachte van 'beter iets dan niets'.

Wij hebben in het augustusnummer van Heerlijkheden bij de aankondiging van Open Monumentendag geprobeerd die beperkingen duidelijk aan te geven. Ook in die zin, dat er geen echte rondleiding zou worden geboden maar (alleen) een gelegenheid het gebouw onder begeleiding te bekijken. Door enkele negatieve reacties van -gelukkig niet alle- bezoekers blijkt, dat het ons niet gelukt is dat op iedereen over te brengen.

Naarmate de datum van 14 september naderde bekreep ons eerlijk gezegd het gevoel dat deze openstelling door die beperkingen wellicht niet zo'n goed idee was, maar het was te laat om het helemaal af te gelasten. Dit kon nog wel door Hageveld niet op te nemen in ons persbericht aan de regionale media en het weg te halen van onze website, maar onze leden konden wij niet meer bereiken.

Het spijt ons dat het zo gelopen is, waarvoor excuus. Het was een teleurstelling voor de bezoekers, die met hoge verwachtingen naar Hageveld kwamen; voor onze ontvangende bestuursleden was het anderzijds ook geen evenement om met plezier op terug te kijken.

U kunt er verzekerd van zijn dat wij het de volgende jaren weer gaan doen zoals u van ons gewend bent: goed. Wij hopen wel dat de teleurgestelde bezoekers toch nog eens willen terugdenken aan de vele openstellingen in een lange reeks jaren dat wij dit evenement organiseren, die wel geslaagd waren.

Wij zien u graag volgend jaar terug.

Het bestuur.

Korte samenvatting lezing Frans Roozen op 22 mei 2002

Op de algemene ledenvergadering hield de heer Frans Roozen uit Bennebroek een boeiende voordracht over de geschiedenis van de Floriade en de bloembollencultuur in deze regio. Aanleiding was mede het verschijnen van het fraai geïllustreerde boek van Marcel Bulte: 'Bloeiende Bedrijvigheid'. Frans Roozen stamt zelf uit een bekend bloembollenkwekersgeslacht. De bollenteelt in Zuid-Kennemerland is in de loop van de vorige eeuw sterk teruggelopen. De kweek heeft zich eerst richting Bollenstreek en vervolgens naar de kop van Noord-Holland.

Vanaf 1910 vond om de vijf jaar een Nationale Bloemententoonstelling plaats, in 1925 en 1935 in Groenendaal te Heemstede. In 1953 was de eerste naoorlogse 'Flora' ook in Heemstede. Uitgebreid met de tuinbouw werd de eerste 'Floriade' in 1960 in Rotterdam georganiseerd. Gevolgd door Amsterdam (1972, tevens 1982), Zoetermeer (1992) en nu dus in 2002 in de Haarlemmermeer. De 'Floriades' werden steeds groter, duurder en internationaler.

Het tweede deel van de lezing bestond uit oude foto's en filmpjes van de bloembollenteelt. Daarop is goed te zien hoe zwaar en arbeidsintensief deze teelt vroeger was: zowat alles ging met de hand, vanaf het planten, het controleren van de gewassen op ziektes, het 'meten' van de bollen, tot en met het sorteren en verpakken van de bollen. Vooral dat laatste was een ingewikkeld werkje, omdat elk land waarheen geëxporteerd werd weer andere eisen stelde met betrekking tot de verpakking. Amerikanen en Canadezen kwamen soms zelf over om de bollen te 'keuren'.

De aanwezige toehoorders waren zeer enthousiast over de lezing, vooral ook omdat verscheidene aanwezigen vroeger in de bloembollencultuur werkzaam waren geweest. Ook het beeldmateriaal viel zeer in de smaak. Voor mijzelf gold dat ik door de presentatie van de heer Roozen pas echt een goed beeld kreeg van hoe het vroeger toeging, met name hoe zwaar de arbeid was voor mensen in deze sector.

Alexander Koopman

Reacties van lezers

Knapenburg

In het artikel over de buitenplaats 'Knapenburg' (HeerlijkHeden nummer 112) staat onderaan op bladzijde 118: "...Op 13 oktober 1792 gaf de Heer van Heemstede aan Cornelis Hartsen een partij duinen en wildernisse ten oosten van de Herenweg in erfpacht "streckende tot aan de watering [=Blekersvaart] der daaragterleggende blekerijen....".

Dat laatste is onjuist. In deze opvatting (streckende tot aan de Blekersvaart)) zouden de blekerijen ook aan Hartsen in erfpacht gegeven zijn, maar die waren reeds in erfpacht gegeven aan de blekers aldaar. De watering nu was een sloot der breedte van circa 3 meter, die aan de oostkant van de wildernis liep, ongeveer waar nu de Burgemeester van Lennepweg ligt. Hierin werd het water uit de wildernis opgevangen en door west-oost lopende slootjes naar de blekerijen aan de Blekersvaart gevoerd. Tevens werd uit deze kleinere slootjes met de hoos het water geschept om de te bleken textiel op de bleekvelden nat te houden. Deze watering is heel goed te zien op de plattegrond der gemeente Heemstede & Bennebroek uit 1929 (jaarpremie 1984). Op deze 'watering' heb ik achter de keukenstoel schaatsen geleerd.

Nog een opmerking over Knapenburg: om mij onbekende reden werd de voormalige wasserij van Adam van der Horst, in 1930 overgenomen door mijn grootvader Jan Beelen en nu bekend als galerie "De Bleeker", door mijn grootvader voorgezet onder de naam: "Wasscherij Knapenburg, fa. A.van der Horst".

Jan Hein Beelen
Santpoort

Erens

Hartelijk dank voor een exemplaar van het kwartaalblad HeerlijkHeden met daarin opgenomen het levensverhaal van Emile Erens.

Wij zullen het boekje opnemen in onze collectie met gegevens over de familie Erens. Leden van onze heemkundevereniging zijn nog steeds op zoek naar oudere gegevens met betrekking tot de oorsprong van de familie Erens. Een niet al te makkelijk onderzoek omdat het vermoeden bestaat dat de oorspronkelijke geslachtsnaam wel eens Arets zou kunnen zijn. Een conclusie die wordt getrokken aan de hand van de oudste gegevens over peters en meters bij het dopen begin 1700. De naam Erens wordt in die tijd ook gebruikt als Erets. Met het door u

opgestelde verhaal kunnen wij in elk geval ook onze gegevens over Emile Erens aanvullen.

Jo Schiffelers,
voorzitter Heemkundevereniging Landgraaf OCGL

Sevenhuijsen

In nummer 113 van het blad HeerlijkHeden las ik op bladzijde 165 dat de heer J.W.Sevenhuijsen (overleden op 10 februari 1923 in Heemstede) architect zou zijn. Dat staat echter niet in het boek 'Kleverlaan, de geschiedenis van een begraafplaats'. Jan Willem Sevenhuijsen (de onderwijzer) was mijn grootvader. Op een andere pagina in genoemd boek staat dat August (de architect) een zoon van Jan Willem zou zijn. Ook dat is niet waar. De moeder van Jan Willem stierf bij de geboorte van het tiende kind. Toen alle kinderen het huis uit waren, hertrouwde de vader en uit dit huwelijk werden nog eens twee zonen geboren, o.a. August.

Het grafteken in herinnering aan Jan Willem Sevenhuijsen na de restauratie in 2000

Na de dood van hun ouders kwamen de jongens, 11 en 9 jaar oud, bij hun stiefbroer wonen en werden als broers van het dochtertje – mijn moeder – opgevoed.

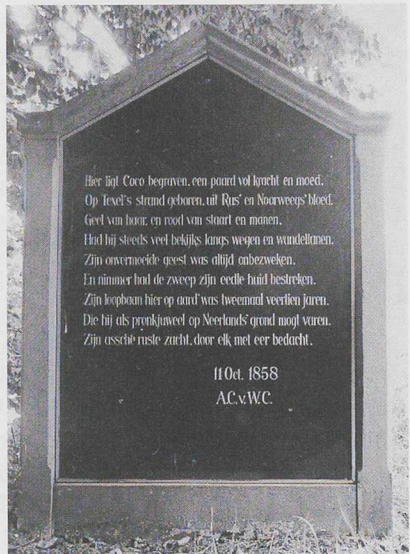
Het grafmonument dat nogal beschadigd was, heb ik laten restaureren. Nu staat het, met de resten uit het oorspronkelijke graf op een mooie plaats op de begraafplaats aan de Kleverlaan.

Het huis waar ik nu woon, was het eerste ontwerp van de architect August. Mijn grootvader liet het in 1914 bouwen. Toen was het nog Leidsche Vaartweg 123 te Heemstede. Ik hoop dat u al deze bijkomstigheden bij mijn reactie op uw artikel in het blad voor lief neemt.

T.van Huis-Staritsky
Haarlem

Inhoudsopgave boek 'Berkenrode: Heerlijkheid, landgoed en huis'

- Ter Inleiding door Michel van der Plas
- Berkenrode 1284-2002: van 'der keerlen God' graaf Floris V, tot vredesactivist Ernst van Eeghen
- Overzicht van eigenaren, van 1466 tot de Franse Tijd tevens ambachtsheren/-vrouwen, van Berkenrode
- Gesprek met Ernst Henri van Eeghen
- Oud Berkenroede
- Gesprek met dr. Albert van Solms
- De 17^e eeuwse buitenplaats Westerduin, sinds 1797 Berkenrode
- Gesprek met Mies Bouwman
- Knapenburg; lange tijd een gewilde buitenplaats van welgestelde Amsterdammers, nu domein van woongroep Wel-licht
- Gesprek met Gerard Draijer
- De ambachtsheerlijkheid/gemeente Berkenrode
- Schouten/burgemeesters van Berkenrode
- Gesprek met Riek Schuitemaker-Schuurmans
- Klein Berkenrode van 1830 tot 1982; tweemaal door brand verwoest (1831 en 1889) en herbouwd, ten slotte in 1982 gesloopt
- Gesprek met Ruud Laimböck
- Berkenrode in dorpsbeschrijvingen
- Berkenrode in de letterkunde
- Gesprek met Johan Buiter
- Beschrijving van het landgoed Berkenrode
- Gesprek met Michiel Winnubst
- Beschrijving van het Huis Berkenrode
- Register Persoonsnamen
- Register van Buitenplaatsen

Het graf van Coco door "paarden-Crommelin" Aarnout Hendrik van Wickevoort Crommelin geplaatst op Berkenrode (foto V.C.Klep)

Berkenrode in beeld

In zijn boek 'Middeleeuwse kastelen van Noord-Holland' (1981) beschrijft mr. J.W. Groesbeek onder Heemstede 3 kastelen (edelmanwoningen): 1) Het Slot ofwel Huis Te Heemstede (afgebroken in 1810), 2) Berkenrode, 3) Keggenrode, tegenover de kerk en ten westen van De Voorweg. Van het laatstgenoemd kasteel, vermoedelijk evenals Berkenrode een edelmanwoning met enige defensieve waarde, is geen enkele afbeelding overgeleverd. Al in 1336 stond er een huis 'Hugheheins woninge' in bezit van zekere Hugo utter Bottelrie, een broer van Jan van Haarlem, de stamvader van de Berkenrode's. Beide broers stammen af van de oudste heren Van Teijlingen. Keggenrode, later ook 'Keykenrode' genoemd, heeft vermoedelijk bestaan tot de 17^e eeuw en kreeg als buitenplaats de naam 'Duin en Dorp'. Het is in 1697 verenigd met de hofstede 'Valkenburg'.

Het landgoed Berkenrode dateert van 1284 toen graaf Floris V op sinterklaasavond een stuk land met deze naam in leen gaf aan Jan van Haarlem, de stamvader der Berkenrode's, die zich naar hun 'buiten' in het ambacht Heemstede noemde. Van 1466 tot 1857 was Berkenrode een zelfstandige ambachtsheerlijkheid om vervolgens (weer) bij Heemstede te worden gevoegd.

Ofschoon de eerste ridders uit het Haarlemse patriciërgeslacht Van Berckenrode mogelijk een eenvoudige opstal op Berkenrode hadden staan is pas in 1451 voor het eerst sprake van een buitenhuis. Het kasteel is in 1573 het ten tijde van het Beleg van Haarlem door krijgsgeweld ten dele verwoest.

Samuel Ampzing schreef hierover in 1628:

*"Foei Spanjaard! Dat gij ook dit huis hebt neêrgesmeten,
(Hoe kan men al zijn kwaad en tirannij vergeeten?)
Maar denk, (o edle stam!) gij waarter niet alleen;
Gij hadt dit ongeval met uwe Stadt gemeen".*

Gedeeltelijk geschikt gemaakt voor bewoning heeft het tot ver in de 17^e eeuw bestaan. Evenals elders zoals in Rijnland zijn de meeste kastelen verbouwd tot landhuizen.

De nieuwe ambachtsheer en eigenaar Benjamin Poulle heeft na 1691 op deze plaats een huis in Hollands classicistische stijl met bijgebouwen en geometrische tuinaanleg laten aanleggen. Dat fraaie gebouw

met een Italiaanse gevel brandde voor een groot deel af in 1747.

De toenmalige vermogende eigenaar Mattheus Lestevenon herstelde het huis in de plechtstatige Régence-stijl, maar al binnen een halve eeuw kwam ook hier een eind aan. Mr. J.P. van Wickevoort Crommelin besloot in het vernieuwde Westerduin te gaan wonen, gelegen langs de Herenweg, sedertdien Berkenrode geheten. Hij liet het grote huis in de vijver tot de fundamenteën afbreken. De slopers zijn daarbij zeer grondig te werk gegaan.

Opgravingen van de ROB in 1956 bevestigen de drie perioden in de bouwgeschiedenis: midden 15^e eeuw, omstreeks 1691 en tenslotte na 1747. Vondsten, zoals fragmenten van gebruiks aardewerk, zijn voornamelijk in de 3 waterputten gedaan.

Om zijn 'schilderachtigheid' is Berkenrode in vergelijking met andere kastelen en landhuizen meer dan gemiddeld afgebeeld op een schilderij, tekening of prent.

Hierbij dient opgemerkt dat met name gravures en natekeningen nogal eens afbreuk deden aan de nauwkeurigheid. Onderstaand volgt een beknopt overzicht.

I Het laatmiddeleeuwse kasteel en ruïne (circa 1450 - 1690)

Uit 1572 dateert een pentekening van 'Het Huys te Berckenrode' die op één blad voorkomt met het leprozenhuis (tevens pest- en dolhuis) ten noorden van Haarlem in een handschrift van **Arent Buchell (Arnoldus Buchelius)**, die een boekwerk van 464 pagina's samenstelde, dat de neerslag vormt van zijn reizen en uitstapjes in de Nederlanden. Een jaar later is het huis ten dele geruïneerd.

Er resteert nog een tekening van het slot in volle glorie.

Omstreeks 1660 maakte **Dirk Dalens** (de Oudere; stamvader van 3 generaties schilders) (1600-1676) een pentekening van de zuid-oostzijde van Berkenrode van de situatie vóór 1573. Deze natekening is gebaseerd op een oudere schets, vervaardigd naar een mogelijk tijdens de verwoesting in ongereede geraakt schilderij, dat blijkens overlevering in het huis voor de schoorsteen hing. In hoeverre de afbeelding topgrafisch betrouwbaar is valt moeilijk vast te stellen, omdat ze buiten de schematische voorstelling van Buchel de enige is van de ruïnering. In het boek 'Beschrijving ende lof der stad Haerlem in Holland' (1628) zijn twee gravures met voorstellingen van kastelen door **Pieter Saenredam** opgenomen. Eén daarvan toont 'het slot Berkenro' [P.Zaenredam fecit] en in het onderschrift is een 8-regelig vers opge-

nomen. Alvorens te etsen vervaardigde Saenredam een tekening. Verondersteld wordt dat Saenredam eveneens een tekening maakte van de ruïne van de achterzijde, die in de 18e eeuw door anderen, zoals Schijnvoet, Rademaker en De Leth is nagetekend.

De oudst bewaarde plattegrond van huis, tuin, landerijen en ambacht Berkenrode is een kleurentekening van kaarttekenaar **Pieter Wils** uit 1644. Andere kaarten dateren uit circa 1650 en 1658.

De reizende kunstenaar **Roeland Rochman** (1627-1692) tekende Berkenrode omstreeks 1647. Bijna twintig jaar na Saenredam. De uitgebrande achterbouw is inmiddels onder de kap gebracht, maar de oorspronkelijke toren is niet meer opgebouwd. De tekening is opgenomen in een boek over kasteeltekeningen (zie lit.opgave) en bevindt zich in een particuliere verzameling.

Rochman maakte in totaal meer dan 220 tekeningen, in deze omgeving van Hillegom, Heemstede 92), Berkenrode, Huis ter Kleef, Aelbrechtsberg, Brederode en Velsen. Zijn kasteeltekeningen genieten bekendheid om hun nauwkeurigheid.

In 1687 vervaardigde **Johannes Leupe (Leupenius)** een grote gekleurde kaart van het grondgebied van Berkenrode met een afbeelding van het huis, evenals o.a. van Westerduin aan de Herenweg.

In de Provinciale Atlas van het Rijksarchief Noord-Holland in Haarlem bevindt zich nog een tekening, waarbij op de beschrijving staat: "*het huys Berkenroode anno 1687*". Met de toelichting: kunstenaar J.Lis omstreeks 1750. De enige gelijknamige kunstenaar mij bekend was afkomstig uit Oldenburg en bekwaamde zich onder leiding van Hendrik Goltzius te Haarlem. Die Jan Lis leefde echter van 1560 tot 1629.

Omstreeks 1732 verscheen in 2 delen van 50 prenten elk de bekende platenatlas 'Het Zegenpralent Kennemerlant...' met gravures van **Hendrik de Leth** (1703-1766) en teksten van Mattheus Brouerius van Nidek (zelf bewoner van de Heemsteedse buitenplaats Uittenbosch). Op het titelblad lezen we: 'Beginnende met Kastrikum.....en eindigende met Berkenrode, Heemstede, Bennebroek en Hillegom'. Aan de twee laatst genoemde plaatsen is men kennelijk niet meer toegekomen. Van Heemstede is Bosch en Hoven afgebeeld + enkele buitens en herbergen in de Haarlemmerhout die in juridische zin onder Heemstede ressorteerden. Berkenrode ontbreekt in de grote gravures, maar komt wel met 7 andere kastelen in miniatuur voor op het titelblad. De Leth heeft zoals anderen vóór hem gebruik gemaakt van een oude voorstelling.

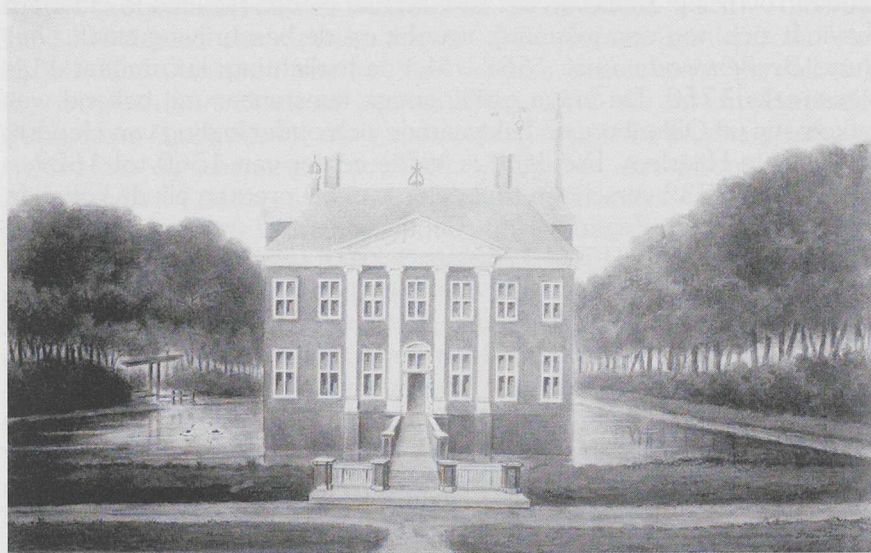
II Statige buitenplaats in de stijl van het Hollands classicisme (1691-1747)

In 1881 maakte de Haarlemse kunstenaar **Pieter van Looy jr.** 2 natekeningen van Het Huis Berkenrode ten tijde van ambachtsheer Benjamin Poulle. Vermoedelijk naar originele tekeningen van **Leupenius** (24 december 1693 overleden) en destijds in het bezit van de familie Van Wickevoort Crommelin. Op één is de voorzijde (oostzijde) afgebeeld met een stenen brug over de gracht van de vijver, op de tweede een zijgezicht vanuit het noorden.

De oorspronkelijk datering van 1683 kan niet kloppen.

Uit omstreeks 1712 stamt een plattegrond in vogelvucht van Berkenrode. Een anonieme gravure, die wel wordt toegeschreven aan **Daniel Stoopendaal**. Zeker is dat de tuin, mogelijk tengevolge van de dood van Poulle in dat jaar, niet zo uitgebreid is uitgevoerd. Het hoofdhuis met een open binnenhof is duidelijk herkenbaar, evenals de stallen en orangerie op de voorhof. De beide (later afgebroken) poortgebouwen nabij de Herenweg staan hier nog afgebeeld.

Mogelijk uit 1715 is een grote portret van Jan Trip, "heer van

Het nieuwe herenhuis Berkenrode in de tijd van ambachtsheer Poulle omstreeks 1691

Berkenrode", in vol ornaat afgebeeld met op de voorgrond klein het huis Berkenrode en de vijver afgebeeld. Deze prent is anoniem en wellicht van de bekende graveur **P. van Gunst**.

Jacobus Schijnvoet, die van 1704-1711 in Amsterdam als graveur werkzaam was maakte een zestigtal etsen voor het in 1711 verschenen boek van Lud. Smits 'Schatkamer der Nederlandse Oudheden...'. Daarbij een gravure van Heemstede (naar een tekening van Roghman) en één van de ruïne van Berkenrode naar veelal wordt aangenomen van Roghman. M. Thierry de Bye Dólleman meent echter Saenredam, wat niet bewezen kan worden omdat van Saenredam enkel de in meervoud gedrukte gravure de tand des tijds doorstond.

In het onderschrift is afgedrukt: "*Het Huis te Berkenrode van achteren, by de Leydse vaart*". De ets van Schijnvoet vinden we onder meer ook in de 2^e en 3^e druk van het geschiedenisboek van Th. Schrevelius: 'Harlemias of eerste stichting der stad Haarlem'.

Op 15 februari 1718 maakte **Hendrik Pola** in een getekend reisverslag een primitieve schets van Berkenrode aan de zuidoostzijde, niet erg kloppend met de werkelijkheid.

Een productief tekenaar van gebouwen, kastelen, landschappen etc. was Abraham Rademaker (geb. 1676/1677 in Lisse - 1735). Sommige tekeningen bracht hij in prent voor het platenboek 'Kabinet van Nederlandsche outheden en gezichten' uit 1725. In een bijgewerkte druk in 8 delen die tussen 1792 en 1803 verscheen onder de titel 'Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden' is als nummer 56 een gravure van de zijkant van Berkenrode opgenomen, toebehoorend aan Elizabeth Tiellens, gehuwd met Jan Trip. De volgende tekst is afgedrukt: "*'t Huis te Berkenrode, tusschen Haerlem en Leiden aen den Heerenweg en de Trekvaart, omtrent den Aerdenhout, in vorige tyden verwoest, sedert hermaekt tot een heerlyk en welstandig gebouw, nu behoorende aan den Edelen Grootagtbaren Heere Mr. Joan Trip, Burgemeester en Raadt der Stadt Amsterdam*".

Van Rademaker zijn nog vier tekeningen bekend: 1) *Oud Berkenrode 1560*, 2) *'t zelfde van agteren 1650* en 3) *Nieuw Berkenroode. (zijkant)* en 4) *Berkenrode aan d'ingang gelegen als hiervoor*. Nummer 3 is vergelijkbaar met de door hem gemaakte prent.

De eerste twee betreffen natekeningen.

De in Amsterdams geboren Haarlemse kunstenaar **Hendrik Spilman** (1721-1784) is vooral bekend geworden als een ijverig topografisch tekenaar en plaatsnijder. Na de brand in de nacht van 4 op 5 mei 1747 tekende hij met pen en penseel in kleur twee afbeeldingen van het

huis, de voorzijde en achterzijde.

In hetzelfde jaar, dus na de brand zijn twee schilderijen vervaardigd door **Jan ten Compe**, die zich tegenwoordig in het Rijksmuseum bevinden. Ten Compe (1713-1761) schilderde fijn uitgevoerde landschappen en stadsgezichten, die vooral topografisch van grote documentaire waarde zijn. Hij woonde in Den Haag waar de kunstenaar ook een kunsthandel dreef.

Op één doek is een zijaanzicht van Berkenrode te zien (39 x 52 cm.), waarvan zich een naschildering bevindt in de collectie van de VOHB, op de andere een achteraanzicht vanaf de Leidsevaart, die 39 bij 45 centimeter meet

Schilderij van zijaanzicht van het Huis Berkenrode na de brand in de nacht van 4 op 5 mei 1747 door Jan ten Compe

III Herstel in Régence-stijl (circa 1748-1797)

De al genoemde **Hendrik Spilman** maakte in 1752 een ets van 't Huis Berkenrode, buiten Haarlem', blijkens het onderschrift naar een tekening van **Jan de Beyer**. Deze is gepubliceerd in het door Tirion

uitgegeven seriewerk 'Het Verheerlijkt Nederland of kabinet van hendaagsche gezigten van steden...'. Spilman maakte omstreeks 1762 eveneens een ets van de Herenweg bij Oud Berkenroede, waarop we rechts de koepel en links herberg de Dorstige Kuil zien. Deze voorstelling is vergelijkbaar met een tekening van Aert Schouman uit omstreeks 1750 in de Archiefdienst voor Kennemerland. Voormelde kopergravure verscheen in het platenboek 'Aangename gezichten in de vermakelyke landsdouwten van Haarlem...'. (Haarlem, J.Bosch, 1762).

Omstreeks 1780 liet Spilman zich nogmaals inspireren door deze hofstede en maakte hij twee aquarellen van het toen nog lage ingangshek en de oprijlaan met het plechtige herenhuis op de achtergrond. De dichter en publicist J.le Franq van Berkhey maakte het volgende versje op zijn werk:

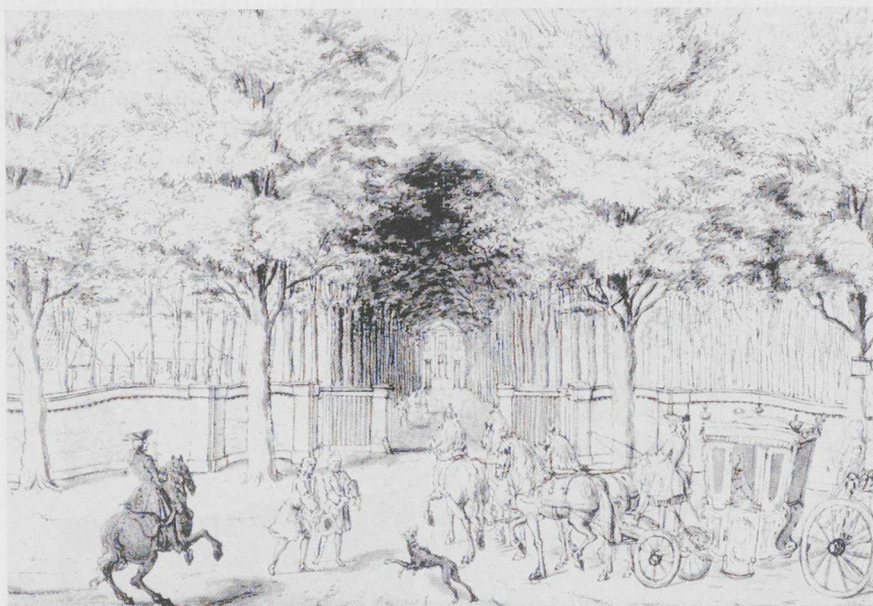
*"Spilman, die geen tijd verspilde,
Als hij schetsen maakte in 't wilde,
Toonde in al die wildigheid
Een voortreflijk kunstbeleid.
Hier een veeg, daar weêr een trek,
't was Natuur in klein bestek.
Waterloo, Rembrandt van Rijn
Jan van Gooijen en Molijn
Zouden zeggen voor gewis
Dat hun geest in Spilman is".*

De verzamelaar en publicist A. van der Willigen schreef over Spilman in 1817: "Van zijne vlijt getuigt het groot aantal Teekeningen dat men van hem vindt; en daar schaarschheid de waardij der dingen verhoogt, zou zijn werk zekerlijk duurder betaald worden, indien het minder voorhanden was". Bijna twee eeuwen later komen we nog wel zijn etsen, maar zijn tekeningen – voorzover niet aanwezig in openbare collecties – aanzienlijk minder tegen en zijn de prijzen aanzienlijk gestegen.

Zonder naam bevindt zich nog een **anonieme** sepiatekening van het Huis te Berkenroede in de Provinciale Atlas van het Rijksarchief Noord-Holland.

Omstreeks 1780 zijn vanaf de noordzijde van de Herenweg 2 tekeningen bewaard gebleven vermoedelijk van **Vincent Janszoon van der Vinne** (1736-1811) met rechts de ingang en oprijlaan van Berkenro-

de. Een derde tekening van vermoedelijk dezelfde persoon uit het kunstenaarsgeslacht Van der Vinne duidt op hoog bezoek aan ambachtsheer Mattheus Lestevenon. In de afgebeelde koets zit mogelijk erfstadhouder Willem IV die de poort binnen van Berkenrode binnensrijdt. Op de achtergrond ontwaren we het huis dat 15 jaar later tot de grond zou worden afgebroken.

Vermoedelijk prinselijk bezoek aan Mattheus Lestevenon van Berkenrode in 1780

Het oude WESTERDUIN werd uitgebreid en gerenoveerd tot het huidige Berkenrode. Hiervan, evenals van de nabijgelegen buitens Knapenburg (intussen afgebroken) en Oud Berkenroede zijn fraaie steendrukken afkomstig van **P.J.Lutgers**, in 1844 opgenomen in het plaatwerk 'Gezigten in de omstreken van Haarlem', met toelichtende teksten van Jacob van Lennep.

Alle voormelde tekeningen bevinden zich bij de Archiefdienst van Kennemerland; de meeste etsen tevens in het archief van de VOHB.

Hans Krol

Literatuur

- Albers, L. Landgoederen in Zuid-Kennemerland; inventarisatie en beschrijving van cultuurhistorische aspecten van de tuinen, parken en bossen. Amsterdam, 1984.
- Duinen, G.van. De geschiedenis van de heerlijkheid Berkenrode. Heemstede, VOHB, 1957.
- Fockema Andreae, S.J. e.a. Kastelen, ridderhofsteden en buitenplaatsen in Rijnland. Arnhem, 1974.
- Krol, H. en T.van Turnhout. Berkenrode; heerlijkheid, landgoed en huis. Heemstede, 2002.
- Steur, A.G.van der. "Harlemia Illustrata"; Haarlem en Zuid Kennemerland in de prentkunst. Haarlem, 1993.
- Thierry de Bye Dólleman, M. Het Geslacht van Berckenrode. In: Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie, XII, 1958, p.81-132.
- Wyck, H.W.M.van der. De kasteeltekeningen van Roelant Roghman. 2 delen. Alphen aan den Rijn, 1989.
- Het Zegenpralent Kennemerlant... Amsterdam, circa 1732. Een fotomechnische herdruk verscheen in 1966 bij uitgeverij Kruseman in 's-Gravenhage.

Berkenrode (voorheen Westerduin) vanuit de overplaats door P.J.Lutgers (1844). Links de koepel die uit 1802 dateert.

De naam Berkenrode

'Berkenrode' dateert van Sint Nicolaasavond 1284. Rode betekent 'pas ontgonnen grond'. De naam slaat op het rooien van berkenbomen om hier cultuurgrond van te maken. De naam van het stuk land in bezit van Jan van Haerlem kwam erfelijk in eigendom van zijn zoon Arent, die de familienaam Van Berckenrode aannam. Dit adellijk geslacht is in de mannelijke lijn in de zestiende eeuw uitgestorven. Van 1466 tot 1857 was Berkenrode een zelfstandig ambacht/gemeente en is tegenwoordig nog altijd de naam van het landgoed.

Op Sint Gillisdag (= 4 september) 1357 ontving Jan van Berkenrode van de Hollandse graaf een stuk land in leen gelegen tussen Monster en 's Gravesande, genaamd de '**Berckenroedsche hoeve**'. Deze belening ging over van vader naar zoon. Deze naam is kennelijk afgeleid van het Heemsteedse bezit dan wel de familienaam.

Ten slotte was er nog een derde naam 'Berckenroedes hofstede', namelijk ten noorden van Haarlem. In 1514 bestond Schoten uit zes ambachtsheerlijkheden: Schoten, Akendam, de Canesie, den Bosch, 't (Schoter) Vlielant en **Berckenroede hofstede**. Merendeels in handen van de heren van Brederode, echter van 't Schoter Vlielant en genoemde hofstede was Gerrit van Berckenrode (Gerritszoon) de eerste ambachtsheer. Deze vermoedelijk versterkte hoeve wordt tevens genoemd in het belastingoverzicht 'Informacie up den Staet' uit 1545.

Zij heeft bestaan ten zuiden van de Jan Gijzenvaart en ter hoogte van de Spaarnhovenstraat. Veel later, in 1761, kocht de vermogende lakenkoopman Albertus Hodshon de hofstede, die vanouds '**Klein Berkenrode**' heette en omstreeks deze tijd werd herdoopt in 'Sparen Hoven'.

Het buiten omvatte een herenhuis met stalling, koetshuis, tuinmanswoning e.d. en was ruim 12 morgen groot. (Naar Albertus is de Hodshonstraat nabij de Spaarnhovenstraat in Haarlem-Noord genoemd).

In de gemeente Haarlem ligt in het centrum een **Berkenrodesteeg** waar in de 15^e en 16^e eeuw telgen uit dit Haarlemse magistratengeslacht zouden hebben gewoond. In een akte uit 1503 is sprake van de Jan van Berckenrodestege.

Vernoemd naar de Heemstedse buitenplaats is sinds 1902 de **Berkenrodestraat** in het Bosch en Vaartkwartier, sinds 1927 geannexeerd bij Haarlem

Berkenrode was ook de naam van een in 1723 te Amsterdam gebouwd schip van 1150 ton. Deze VOC-zeilboot maakte acht succesvolle reizen van Texel naar Oost-Indië en is in 1744 uit de vaart genomen.

Onfortuinlijk liep het af met het schip **Oud Berkenroode** (850 ton) van de VOC, kamer Amsterdam. Op 7 januari 1747 vertrok het van Texel naar de Oost. Bij aankomst in de False baai bij Kaapstad was het aantal doden al opgelopen tot 70. Na Batavia te hebben aangedaan werd de reis vervolgd richting Ceylon. Bij de baai van Anjer kwam het schip in problemen en verging, maar gelukkig konden bemanning en vracht grotendeels worden gered.

De in het laatste decennium van de 18^e eeuw gestichte **rooms-katholieke kerk**, gewijd aan de Heilige Bavo, heette vroeger ook naar de plaats Berkenrode. De katholieke voetbalvereniging Berkenrode (opgericht in 1912) is op 24 juli 1917 gefuseerd met de vereniging 'Heemstede' (gesticht in 1902). De aldus genoemde **sportclub Heemstede Berkenrode Combinatie (HBC)** bestaat in 2002 precies een eeuw.

Berkenrode was ook de naam van de eerste **woningbouwvereniging** in Heemstede, omstreeks 1909 het leven geroepen door huisarts en gemeentebestuurder dr.E.A.M.Droog en enkele andere plaatselijke katholieke notabelen. De woningbouwvereniging is na een fusie met twee andere corporaties sinds 1994 opgegaan in woningstichting Binnenhof.

Nieuw-Berkenrode heette eind jaren vijftig, begin jaren zestig van de vorige eeuw het **café-restaurant**, gevestigd in het voormalige parochiehuis, nu in gebruik door de firma Van Deursen, een technische handelsonderneming.

In de jaren na W.O.II was de katholieke **amateurtoneelvereniging** Berkenrode zeer succesvol. Men trad veelal op in het parochiehuis aan de Herenweg.

Berkenrode is nog de naam van een **boerderij** te Messina in het noorden van Zuid-Afrika, van een **huis** in het Australische Lilydale, waar oud-Heemstedenaren wonen en van een **assurantiekantoor** te

Haarlem. In 1994 is het **schadeherstelbedrijf** Berkenrode Holding ingelijfd door de Athlon Groep (autoleasing, dealers en schadeherstel) in Hoofddorp.

Van Berckenrode was in de eind 16^e en eerste helft van de 17^e eeuw een vermaard geslacht van landmeters en cartografen met Floris Balthasarszoon, Cornelis Floriszoon en Frans Floriszoon, maar vooral Balthasar Floriszoon (1591-1645), die na 1620 plotseling de achternaam Van Berckenrode ging voeren. Hij werkte ook in Heemstede voor Adriaan Pauw werkte. *“Misschien zijn zij wel enige tijd in het gehucht Berkenrode, bij Haarlem, met der woon gevestigd geweest”* meende de 19^e eeuwse samensteller van naslagwerken A.J. van der Aa. Dat laatste is onjuist gebleken, zij waren afkomstig uit Delft en voorts wijzen de antecedenten van zijn vader in geen enkele richting naar het oude geslacht Van Berckenrode.

Met geen directe verwijzing naar Zuid-Kennemerland komt **Berkenrode** voor als naam van minstens 15 straten, gebouwen, verenigingen en dergelijke, zoals: Berkenrodestraat in Ede, Berkenrodelaan in Am-

Programma

REVUE „DO YOU REMEMBER”

(Weet je nog wel?)

Revue van oorlog en vrede in één proloog en twee bedrijven
door E. Holzhaus en Th. Verhoeven.

Regie: J. Kraakman.

Dansen onder leiding van de Dames van der Peyl.

Opgevoerd door de Tooneelgroep „BERKENRODE”

Medewerkenden:

de dames: Riet Kohschulde.
Iet Kramer.
Truus Krol.
Toos van der Linden.
Willy Peeperkorn.
Annie Rhee.

de Heeren: J. Beelen.
E. Holzhaus.
A. Hopstaken.
B. Huymans.
Bob Jansen.
J. Striekwold.
Th. Verhoeven.
J. van der Welden.
Guus Ysselmuiden.

voorts: danseressen, padvinders, huisvrouwen, jochies en meisjes.

1. Proloog.	11. Boomen pikken.
3. De illegale pers.	12. Verlangen.
3. In de huiskamer v. Jansen.	13. Een nacht in Groenendaal.
4. In de mannenzaal.	14. Heerenweg.
5. In de slaapkamer.	15.) Vóór en na de explosie.
6. Nederland zonder mannen.	16.)
7. Een stukje historie.	17. De oorlogsslachtoffers.
8. Demi-finale.	18. Do you remember?
(weet je nog wel?)
P A U Z E	
9. De vergadering.	19. Happy end.
10. Een praatje.	20. Finale.

Indien deze voorstelling U bevallen is, stel de tooneelgroep „Berkenrode” dan in staat meer voorstellingen te geven, door donateur te worden. Inlichtingen gaarne bij het secretariaat: A. Hopstaken, Zandvoortschelaan 99
Telefoon 26661.

stelveen en Tilburg, Van Berkenrodelaan in Waalwijk en Van Berkenrodestraat te Schiedam.

In Ankeveen heet sinds lang een huis met een bruggetje over een vaart 'Berkenroode', omdat er zoveel berken in de tuin stonden. Het heeft nog steeds deze naam, maar de berken zijn gerooid.

Verder is Berkenrode de naam van een familiecamping op de Veluwe ten zuiden van Beekbergen;

een imposante villa, omgeven door een fraaie tuin met vijverpartij, in Wassenaar;

voormalig veengebied en restaurant nabij park in Emmer Compasuum, tevens internetsite van een digitaal dorp in Drenthe, gemeente Emmen;

een damesvoetbalvereniging, motorclub, tennisvereniging (in Berkel en Rodenrijs);

een begraafplaats in Aalten;

een paviljoen van een inrichting voor jeugdzorg;

een bushalte nabij Spijkenisse;

een holding bv. op het gebied van elektronica.

Ten slotte in België de (vroegere) naam van een abdij voor begijnen, in de gemeente Schoten (Antwerpen) de naam van een residentiële wijk en in Belgisch Limburg de naam van een middeleeuwse begraafplaats.

Oud Berkenrode is ook de naam van een landschap in het Algemeen Veen, gemeente Hattem (provincie Gelderland).

Hans Krol

De Meer 150 jaar droog

Nadat het meer in 1852, nu 150 jaar geleden, droog was gevallen, kreeg de Haarlemmermeer in 1855 zijn officiële status als gemeente. Tot eerste burgemeester werd benoemd Mr. M.S.P. Pabst, sinds 1853 burgemeester van Heemstede. De minister van Binnenlandse Zaken vond de combinatie echter niet gewenst, *"aangezien de organisatie van een nieuwe gemeente, die een grote toekomst tegemoet gaat, vordert dat de burgemeester zich uitsluitend aan die bediening wijde"* Mr. Pabst koos in 1856 voor Haarlemmermeer. Hij woonde op Meer en Bosch dat hij eerst huurde, later in 1861 kocht. In 1863 is hij daar op 45-jarige leeftijd overleden.

Toen in 1955 het honderdjarig bestaan van Haarlemmermeer werd herdacht, werd in Vijfhuizen een monument opgericht, dat werd onthuld door de oudste, tevens de nog langstlevende in de Haarlemmermeer geboren inwoner van Vijfhuizen, Jan van Ophem, beter bekend als "Opa Ophem". Bij die gelegenheid verscheen in de regionale pers een uitgebreid interview. Jan van Ophem werd op 15 februari 1860 geboren in de Vijfhuizen, in een klein huisje aan de IJtocht. Vader Cornelis van Ophem (1831 – 1898), die op driejarige leeftijd wees was geworden, was arbeider en kwam van Oude Niedorp. Hij trouwde in 1859 met Dieuwertje Stroet, die afkomstig was van Haringkarspel, waar ze in dienstbetrekking was. Het jonge paar volgde de ouders van de bruid, Jan Stroet en Maartje Hoedjes, naar de Vijfhuizen, waar deze zich in 1856 als landbouwers hadden gevestigd.

Cornelis van Ophem en Dieuwertje Stroet kregen elf kinderen, waarvan er acht jong zijn gestorven, al voordat Dieuwertje eind 1875 op 42 jarige leeftijd overleed. Cornelis van Ophem is daarna nog drie maal hertrouwd en werd eveneens nog drie maal vader. Uiteindelijk hebben alleen Jan, geboren in 1860, Frans van 1874, Klaas van 1875 en hun halfbroer Piet, geboren in 1877, de volwassen leeftijd bereikt. Cornelis van Ophem is op 7 december 1898, op 67 jarige leeftijd overleden.

Toen Jan van Ophem 11 jaar was moest hij gaan meehelpen om de kost voor het gezin te verdienen. Hij kwam terecht in "de veenderij" en moest af en toe met de turfschuit naar Heemstede, waar per week zo'n 25.000 turven werden afgenomen. Was er niets in de veenderij te doen dan ging hij slootschieten of verrichtte hij andere karweitjes om aan de kost te komen. Hij werkte in de zomer minstens 15 uur per dag en als hij een goed jaar had verdiende hij met zijn ploeteren in de turfmodder.....gemiddeld tien gulden per week. In een strenge winter kwam er van werken niets. Sociale voorzieningen waren er niet, was je ziek of kreeg je een ongeluk dan was je aangewezen op de liefdadigheid of moest je maar zien hoe je in leven bleef.

Jan van Ophem, evenals zijn vader "veenman" van beroep, is op 5 mei 1886 getrouwd met Anna Wassenberg, die eveneens in de Haarlemmermeer geboren was. Zij kregen tien kinderen, één kindje is als baby gestorven, het volgende kind, ook een meisje, dat dezelfde naam kreeg, bereikte in 1999 de respectabele leeftijd van honderd jaar! Eén dochter is op 23-jarige leeftijd overleden. Met hun zes dochters, twee zonen en de respectievelijke kleinkinderen vierden zij in 1936 in hun

Vijfhuizerdijk nummer 78, mei 1936: Jan van Ophem en Anna Wassenberg, met kinderen en kleinkinderen en verdere familie bij hun 50-jarig huwelijksfeest

huis aan de Vijfhuizerdijk hun vijftigjarig huwelijksfeest. Een jaar later, op 25 juni 1937, is Anna Wassenberg overleden.

“Opa Ophem” heb ik nog persoonlijk gekend, hij was de grootvader van moederskant van mijn echtgenote. Op hoge leeftijd, hij was 97 jaar toen hij in 1957 overleed, kon hij nog smakelijk vertellen over zijn jonge jaren in de polder. Voor mij bewaarde hij dan altijd de verhalen over de cholera-epidemie van 1867, over burgemeester Amersfoort, die vanuit zijn boerderij de Badhoeve, schuiten met schoon drinkwater naar de Vijfhuizen liet brengen, over de “oude dokter Nanninga”, en zo meer.

2002, de Meer 150 jaar droog, Arnolda Rosalina van Ophem 100 jaar oud!

Arnolda Rosalina van Ophem, dochter van Jan van Ophem en Anna Wassenberg, werd op 25 mei 1902 in het huis aan de Vijfhuizerdijk nr.

78 in de Vijfhuizen geboren. Zij woont al een groot deel van haar lange leven in Heemstede, waar zij in 1940 trouwde met de opzichter bij Openbare Werken in Heemstede Johannes Theodorus Neeskens. "Janbaas" Neeskens was een bekende figuur in de Heemstedse dorpsgemeenschap. In de "oude ansichten"-boekjes komen we hem herhaalde malen tegen. In de twintiger jaren, als een van de zeven boswachters in Groenendaal, "in milieuvriendelijke uniformen, compleet met boswachtershoed en wandelstok, c.q. papierprikker", een foto met de toenmalige Belvédère op de achtergrond. In 1924 als lid van de vrijwillige brandweer, bij de ingebruikneming van de Magirus-spuit, en een jaar later op de groepsfoto bij de opening van het nieuwe gebouw van Openbare Werken aan het Wipperplein. Diverse malen zien we hem in zijn relatie tot de sport als bestuurslid van de Heemstedse Sportparken.

Op 24 januari 1950 was hij veertig jaar in gemeentedienst. In het Haarlems Dagblad werd gememoreerd hoe hij ook in het organisatieleven actief was, als voorzitter van een ziekenfonds "Helpt elkander", als erevoorzitter van de Indische Buurtvereniging, waarvan hij vele jaren de ziel is geweest, als lid van de Commissie tot viering van Koninginnedag, enz. Ter gelegenheid van het jubileum werd hij onderscheiden met de zilveren eremedaille verbonden aan de Orde van Oranje Nassau. De onderscheiding werd hem uitgereikt door de locoburgemeester, wethouder E.J. van Lent. In dezelfde week had de gemeenteraad nog zijn verontrusting uitgesproken over het lange uitblijven van een burgemeestersbenoeming. Toch nog onverwacht kwam in februari 1950 het bericht dat – "na 211 dagen, oftewel zes maanden en 27 dagen" na het afscheid van burgemeester van Doorn, zoals het Haarlems Dagblad had uitgerekend, de burgemeester van Olst, Mr. A.G.A. Ridder van Rappard, tot de nieuwe burgemeester was benoemd. Ook na zijn pensionering was Jan Neeskens actief als bestuurslid van de supportersvereniging van R.C.H! Geboren te Heemstede op 13 juni 1886, is hij op 17 juni 1957 overleden, 71 jaar oud.

Arnoldina Rosalina Neeskens – van Ophem is in Heemstede blijven wonen, eerst aan de Molenwerfslaan, later tot op heden aan de Cruquiusweg. Zij kan levendig vertellen over haar jeugd in de Vijfhuizen. Hoe ze met leeftijdgenoten te voet naar de "lering" ging, in de enkele jaren geleden gesloten kerk van St. Franciscus de Sales in de Lijnden. Braaf over dijk en weg, of dwars doorsteken over het land,

Vijfhuizerdijk nummer 78, mei 2002: Arnoldina Neeskens-Van Ophem, met dochter, schoonzoon, kleinkinderen en achterkleinkinderen bij haar 100ste verjaardag

hetgeen niet altijd tot genoegen van de boer was. Maar ook is zij als laatste van een generatie volledig op de hoogte van wel en wee van neven en nichten, kinderen, klein- en achterkleinkinderen. Uit een eerder huwelijk had zij twee dochters van wie de jongste helaas in 1990 op 64-jarige leeftijd is overleden.

De nu honderdjarige woont nog zelfstandig, met haar oudste dochter en schoonzoon vlak om de hoek. Samen met een kleindochter doet zij haar inkopen bij de supermarkt, met de euro heeft zij minder moeite dan menig jongere bejaarde. Het was een gezellige drukte, die 25^e mei j.l. toen zij in haar geboortehuis aan de Vijfhuizerdijk, waar een kleindochter woonachtig is, en dat destijds ter hare ere de Rosalinda-hoeve werd genoemd, haar honderdste verjaardag vierde.

J.W.G. van Doorn

Bruggen en vaarten in Bennebroek

In de afgelopen jaren is er in Bennebroek nogal wat activiteit ontplooid op het gebied van bruggen. Gaande door het dorp vallen enkele nieuwe bruggen op, vooral gebouwd ter verbetering van de bereikbaarheid van nieuwbouw-wijken.

Zowel de allang bestaande als de nieuw gebouwde bruggen hebben elk hun eigen geschiedenis. Het is de moeite waard daarover in Heerlijkheden iets te vertellen.

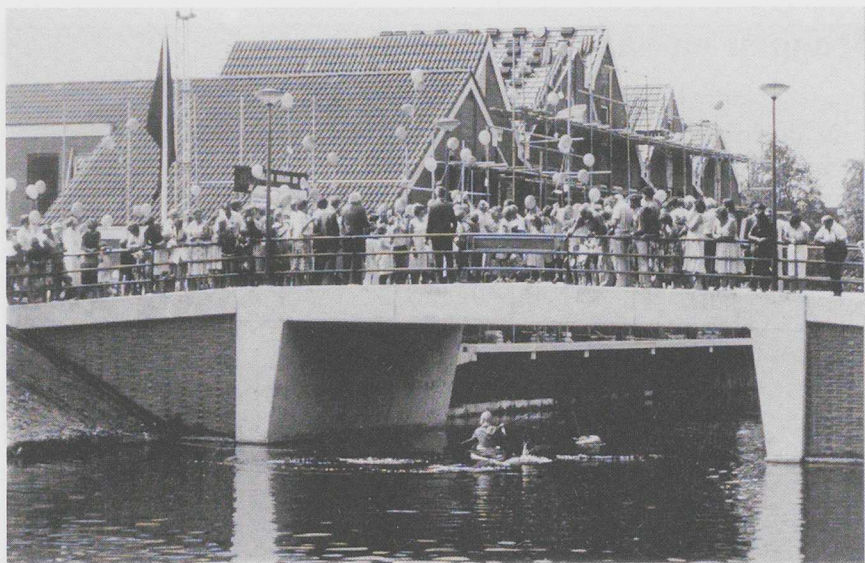
Er zijn in Bennebroek twee hoofd-waterwegen, te weten de Leidse(trek)vaart en de Rooheller(zand)vaart. Beide vaarten worden nog altijd als vaarweg gebruikt, zij het dat het sinds vele jaren bijna uitsluitend om de zogenaamde kleine pleziervaart gaat. Verder is er nog de Ringvaart rond de Haarlemmermeer. Een deel van die vaart kunnen we wel grensrivier van Bennebroek noemen.

Leidsevaart

Besteden we eerst aandacht aan de Leidsevaart. Bij het graven hiervan in 1656/57 is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van toen al bestaande vaarten. Dit betekende, dat het graven in Bennebroek in zuidelijke richting aansluiting gaf aan de Aerdenhoutvaart. De werkzaamheden begonnen, met veel uiterlijk vertoon, bij het thans niet meer bestaande Quadelaantje, een voetpad vanaf de Rijksweg richting Vogelenzang. In het bijzonder voor de Rooms Katholieke inwoners van Bennebroek, die ressorteerden onder de Statie (later Parochie) Vogelenzang, was het doortrekken van de vaart naar het zuiden niet zo prettig. Zij moesten voor kerkbezoek e.d. voortaan de vaart oversteken. Daarvoor was aan het einde van de Zwarteweg een overzetveer gekomen. De tolbrug over de vaart (een cent per passant) kwam op die plaats eerst tot stand omstreeks 1832. Deze CENTENBRUG, zoals die in de volksmond werd en ook thans nog wordt genoemd, was een initiatief van Jhr. W.P. Barnaart van Huis te Vogelenzang. Hij nam ook de kosten van de brug voor zijn rekening.

Daartegenover kon hij de tolgeden incasseren. Vanzelfsprekend liet hij dit gaarne over aan degene die het recht op tolgeld van hem pachtte. In 1844 werd er bij de brug een tolgaardershuisje gebouwd.

Rond 1877 was de (toen nog houten) Centenbrug dringend toe aan

*Bij de officiële opening van de vernieuwde Centenbrug in 1982
(foto Th. Dekker)*

een grondige restauratie. De onderhandelingen daarover vergden veel tijd. Uiteindelijk betekende de restauratie bijna algehele vernieuwing. Het moest een brug worden van gewapend beton met gemetselde landhoofden. Als architect voor de bouw was de bekende A. van der Steur Jr. te Haarlem ingeschakeld.

Op 6 juni 1877 droeg de familie Barnaart de eigendom van de brug, met het recht van tolheffing, over aan de gemeente Bennebroek. Toigaarder was toen Geertruida van der Putten, weduwe van J. Klaassen. Bennebroek wilde de tolheffing niet voortzetten en stelde afkoop van het recht op die heffing voor. Mevrouw Klaassen-van der Putten ging daarmee accoord en ontving van Bennebroek een afkopsom van 200 gulden.

In officiële stukken over de brug werd in die tijd steeds geschreven over de Barnaartsbrug of de Vogelenzangsebrug. De volksnaam Centenbrug heeft echter de boventoon gehouden; de andere namen zijn vergeten. In de noordelijke leuning van de brug is in 1982 een bronzen naamplaat bevestigd waarop we lezen "1832 CENTENBRUG 1982". In laatstvermeld jaar onderging de brug opnieuw een omvangrijke opknapbeurt. Tegelijk vond aanpassing aan het toegenomen en ver-

(foto Th. Dekker)

zwaarde verkeer plaats.

Een tweede brug over de Leidsevaart, speciaal voor voetgangers en fietsers, zien we enkele honderden meters naar het zuiden tegenover het begin van de Vogelenzangse Bekslaan. In de houten leuning aan de noordzijde is de naam STATIONSBRUG ingesneden. Een goed gekozen naam want het vroegere N.S.-station Bennebroek ~ Vogelenzang is schuin daartegenover .

Bij de uitvoering van de plannen voor de bouw van deze brug moesten nogal wat moeilijkheden worden overwonnen. Aanvankelijk werkte men plannen uit voor een betonnen brug voor alle verkeer. Nader overleg met de provincie Noord Holland en de gemeente Bloemendaal leidde er na enkele jaren toe, dat het geen betonnen maar een houten brug werd; en dan niet voor alle verkeer maar voor fietsers en voetgangers.

Bennebroek wilde de afrit aan de oostzijde laten uitkomen op de Hyacinthenlaan. De brug moest namelijk een schakel worden in een gepland fietspad door het dorp, van Vogelenzang tot Zwaanshoek in de Haarlemmermeer. Bloemendaal had het in verband met de verkeersveiligheid moeilijk met de afrit aan de Vogelenzangse zijde. Door deze afrit extra te beveiligen konden alle partijen tenslotte accoord gaan. De brug ligt nu op de plaats waar enkele eeuwen geleden de heer

Beck (de Bekslaan is naar hem genoemd) van de Heerenhofstede Teylingerbosch zijn eigen opstapplaats voor de trekschuit naar Amsterdam had. Er wordt door vele fietsers en voetgangers van de brug gebruik gemaakt. Of zij zich allemaal realiseren, dat de brug het begin is van een mooie fietsroute door het dorp is de vraag.

Er is nog een derde brug die de aandacht vraagt. Deze ligt niet over de Leidsevaart maar in de weg langs de vaart en wel op de grens van Heemstede en Bennebroek. Lang geleden was deze weg het jaagpad voor de trekschuit. Door deze brug staat het water in de Leidsevaart in verbinding met de vaarten en sloten in het bloembollengebied ten westen van de spoorlijn van Haarlem naar het zuiden. Wanneer er op deze plaats voor het eerst sprake was van een brug is niet met zekerheid te zeggen. Dat moet al heel lang geleden zijn. In de tijd dat de patriot Mr. Johan Valckenaer op Huis te Bijweg in Bennebroek woonde, was daar zeker al een brug. Op de "Nieuwe kaart van Haarlems Schone Omstreken" van F.J. Nautz (1836) zien we een vaart die de verbinding vormde tussen de Leidsevaart en de op Vogelenzangs gebied liggende Zanderij waar Valckenaer een eiland had laten maken met een tuinkoepel erop. Willem Bilderdijk, een goede vriend van Valckenaer, die met de literaire vriendenclub van Huis te Bijweg meerdere malen in de tuinkoepel verbleef, plaatste op de bovenrand van de koepel enkele aan Valckenaer gewijde dichtregels.

In de loop van de tijd is deze brug in de weg langs de vaart enkele malen vernieuwd en verzwwaard; is daarbij helaas aan de smalle kant gebleven. Personenauto's kunnen elkaar op de brug wel passeren, maar vrachtwagens hebben daar moeite mee. Daarom is aangegeven dat het verkeer van zuid naar noord voorrang heeft. De huidige brug wordt sinds vele jaren CULTUURBRUG genoemd. Dit houdt verband met het feit, dat aldaar tussen de vaartweg en de spoorlijn het nogal opvallende gebouw van de vroegere N.V. Hollandse Cultuur Maatschappij staat. Voor fietsers en voetgangers is een aantal jaren geleden een aparte brug met houten leuning gemaakt. Deze brug verbindt het dubbele fietspad langs de vaart in Bennebroek met het fietspad richting N.S.-station Heemstede.

Meer in zuidelijke richting zijn over enkele "zijtakken" van de Leidsevaart recent nog twee houten fiets/voetbruggen en een brug voor alle verkeer gemaakt. Deze bruggen dienen ter verbetering van de verbinding.

ding met de nieuwbouwwijken Bloemveld/'sGravenmade. De bouw van deze wijken en van de brug voor alle verkeer heeft jaren achtereen voor veel commotie gezorgd. Met recht zou hier, wat de brug betreft, gesproken kunnen worden van de "brug der zuchten", een benaming die eerder wel toegedicht werd aan de rolbrug over de Ringvaart rond de Haarlemmermeer (zie verder in dit artikel).

Bennebroekervaart

De Rooheller(zand)vaart wordt sinds lange tijd Bennebroekervaart genoemd. Deze vaart begint bij de Ringvaart en loopt met enkele bochten door tot in de Leidsevaart. Het eerste deel, tot aan de Rijksstraatweg (indertijd Grote of Haagse straatweg genoemd), kwam al in 1622 gereed.

Aanvankelijk werd deze vaart gebruikt voor de afvoer van zand uit de zogenaamde zanderijen. Later kwam daar allerlei vrachtvervoer bij, bijvoorbeeld kleding en textiel voor de wasserijen en blekerijen. Het tweede deel van deze vaart, dus van de Rijksstraatweg tot in de Leidsevaart, werd in 1855 gegraven. Dit deel wordt tegenwoordig ook wel Beukenvaart genoemd, naar de Beukenlaan waarlangs de vaart loopt.

Over de gehele lengte van de Bennebroekervaart zijn in de loop der jaren zes bruggen voor openbaar vervoer gebouwd. Vijf zijn er eigendom van de gemeente Bennebroek; de zesde, een voetbrug aan de Meerweg, toegang gevend tot het Landgoed Bennebroekbos, is in beheer bij de Stichting Het Noord Hollands Landschap.

Bovendien zijn er over deze vaart nog zes bruggen in particuliere eigendom. Deze geven toegang tot langs de vaart gelegen woonhuizen. Nu er geen sprake meer is van commerciële scheepvaart in de vaart is het rijvlak van de bruggen minder hoog boven het water. In het verleden was deze hoogte op voorschrift van het Hoogheemraadschap Rijnland zodanig, dat er schepen met deklast onder door konden varen. De bruggen hadden toen min of meer de vorm van kwakels.

De betonnen brug in de Bijweglaan bij de Beukenlaan wordt in de volksmond wel BEUKENVAARTBRUG genoemd. Een echte naam is er nooit aan gegeven. De bouw van deze brug, die vooral diende ter ontsluiting van de wijk Groot Bijweg, vond plaats in 1934, lang voordat er bouw van huizen in dat deel van het grote park van het vroegere Huis te Bijweg plaats vond. Bijzonder waren de vier grote treurwilgen op de hoeken bij de brug; helaas zijn er inmiddels drie van

De Beukenvaartbrug in de Bijwelaan, kort na gereedkomen in de jaren dertig.

“gesneuveld”. Verder zien we opmerkelijke lampen op deze brug; zijn dit in het verleden gaslampen geweest? .

De weinig opvallende betonnen brug in de Rijksstraatweg bij Huize Bagatelle heet BAGATELLE BRUG. We zien die naam nergens op de brug aangegeven. Wel op een toegangshekje naar het huis aan de westkant van de brug. Deze brug is gebouwd toen de Bennebroekervaart werd doorgetrokken tot in de Leidsevaart. Dat was in 1855. Huize Bagatelle, oorspronkelijk een kleine buitenplaats, werd niet lang daarvoor gebouwd in opdracht van Mr. Christiaan Diemont, in die tijd eigenaar/bewoner van het aangrenzende Huis te Bijweg. De vaart is met een bocht om Huize Bagatelle heen gegraven. Naast de brug is in later jaren een ijzeren brug met houten rijdek gemaakt voor fietsers en wandelaars.

De volgende brug over de Bennebroekervaart is die tegenover het gemeentehuis. Een naam is er niet aan gegeven. Zij wordt aangeduid

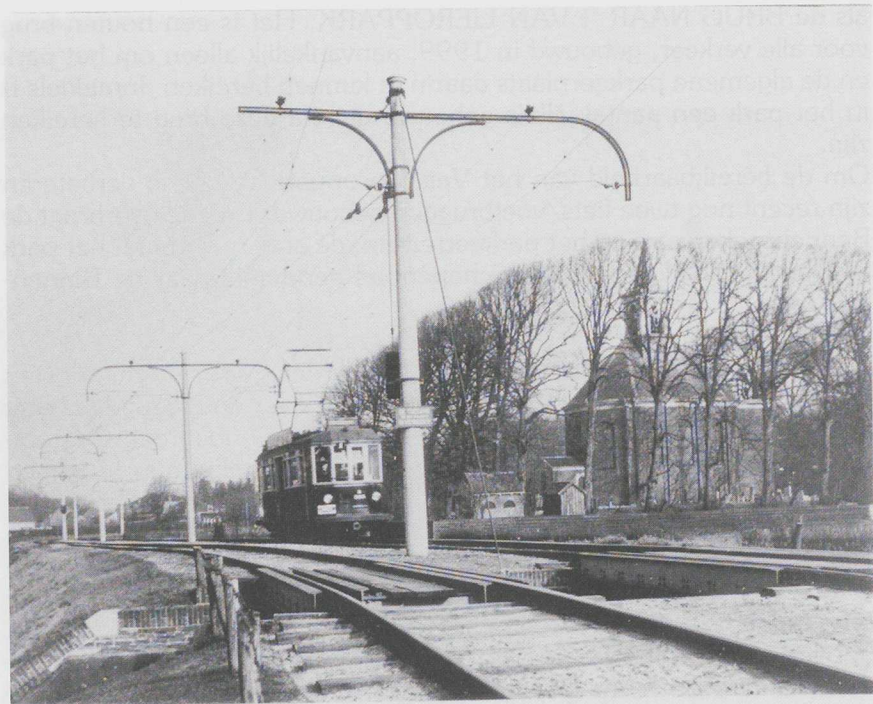
als de BRUG NAAR 't VAN LIEROPPARK. Het is een houten brug voor alle verkeer, gebouwd in 1999, aanvankelijk alleen om het park en de algemene parkeerplaats daarin te kunnen bereiken. Inmiddels is in het park een aantal villa's gebouwd die via deze brug te bereiken zijn.

Om de bereikbaarheid van het Van Lieroppark verder te verbeteren zijn recent nog twee fiets/voetbruggen gebouwd. De ene overbrugt de Bennebroekervaart bij het parkeerterrein; de andere verbindt het park met het fietspad (wordt wel Schapenpad genoemd) naar de Binnenweg.

Een heel andere geschiedenis heeft de verder naar het zuid-oosten gelegen TRAMBRUG. De naam zegt het al, over deze brug liep lang geleden de tramlijn. Reeds in 1879 verleende Bennebroek toestemming aan de Tramweg-maatschappij om een tramlijn aan te leggen voor een stoomtram door het dorp. De stoomtram hield het vol tot 1933. Toen vond electrificatie plaats en werd de trambaan via een andere weg door het dorp geleid. De oversteek over de Bennebroekervaart werd verlegd van de Roohellerbrug naar een nieuw gebouwde brug tegenover de laan, die nu Dreef heet. De elektrische tram reed in het vervolg over het evenemententerrein (de Geitewei) achter de Hervormde kerk om naar de Binnenweg richting Heemstede. In 1948 kwam er een einde aan de tramlijn door het dorp. Het openbaar vervoer vond daarna per bus plaats. De brug, die nu nog altijd trambrug wordt genoemd, dient nu nog slecht als toegang (voor voetgangers) tot het evenemententerrein.

Hiervoor noemden we al de ROHELLERBRUG. Dit is de oudste brug van het dorp. We kunnen aannemen, dat deze gebouwd is bij het graven van de ook hiervoor vermelde (zand)vaart (1622). Lange tijd geleden was daar het centrum van het dorp. De brug, in het verleden Bennebroekerbrug genoemd, was en is nog altijd de verbinding tussen de Binnenweg en de Schoollaan. Aan de noordkant van de brug was de kerk met het kerkhof, de school en het Huis te Bennebroek. Aan de zuidkant was de meeste bewoning en de zetel van Schout en schepenen in de Herberg De Swarte Hondt.

Ook de Roohellerbrug is in haar lange bestaan nogal eens verbouwd, vernieuwd of aangepast aan de gewijzigde (verkeers)omstandigheden. Een belangrijke aanpassing was het geschikt maken voor de trambaan. Foto's uit de tijd van de stoomtram laten zien hoe de rails over de brug

De Trambrug in de dertiger jaren? Op de achtergrond de Hervormde kerk.

waren gelegd. Na de electrificatie van de tram kreeg de brug, die toen wel "de oude trambrug" werd genoemd, zijn vroegere gewone functie weer terug. De naam Roohellerbrug is pas een aantal jaren geleden officieel aan deze brug gegeven. Een naamplaat op de leuning aan de noord-westzijde bevestigt deze naamgeving.

Vanwaar deze naam? Roode hell of Roohel was eeuwen geleden de naam van een hofstede aan het einde van de Reek, naast of achter de ook allang geleden verdwenen hofstede Nollenburgh. De hofstede Roode Hell zal dicht bij het wijde water van de Haarlemmermeer gelegen hebben. De zandvaart zal daar zijn uitgemond in het meer. later, zo kunnen we aannemen, is de grond van deze hofstede en de hofstede zelf overspoeld door het water uit het meer. In 1647 was er nog een grote stormvloed, die een deel van het lage land van Bennebroek heeft verzwolgen. De zandvaart werd in die tijd al Roohellerzandvaart genoemd. Een en ander is de aanleiding geweest de huidige brug de naam Roohellerbrug te geven.

Rest nu nog de OPHAALBRUG aan het einde van de Meerweg over de Ringvaart rond de Haanemmermeer. Deze brug is geen eigendom van de gemeente Bennebroek maar van de Haarlemmermeerpolder. Omdat deze brug voor Bennebroek een belangrijke functie vervult willen we er toch iets over vertellen.

Nadat in 1852 het grote meer was drooggevalen ontstond er vrij spoedig randbebouwing. Voor de verbinding van deze buurtschappen langs de rand van de polder met de omliggende plaatsen dienden overzetveren, sommige alleen voor fietsers en voetgangers, andere ook voor wagens en later auto's. Tegenover Bennebroek ontstond een buurtschap, dat men aanvankelijk Bennebroekerbuurt noemde. later werd de naam Zwaanshoek bedacht. Vrij spoedig werden de veren vervangen door bruggen. Bij Bennebroek werd al in 1871 een draai-brug, ook wel rolbrug genoemd, over de Ringvaart gebouwd. Voor het opendraaien van de brug om passerende schepen door te laten, zorgde de brugwachter die aan het einde van de Meerweg dicht bij de brug woonde. De meest bekende wachter bij deze brug was Jan Wesselius. Hij vervulde die functie in Bennebroek van 1930 tot zijn pensionering in 1963. Voordien was hij al zeven jaar elders aan de Ringdijk nachtbrugwachter geweest; in totaal dus veertig jaar in dienst van de polder .

De draaibrug voldeed op den duur niet meer; zou moeten worden vernieuwd of een grote opknapbeurt moeten krijgen. Na overleg met de gemeenten Haarlemmermeer en Bennebroek, die in de bouwkosten gingen bijdragen, besloot het polderbestuur tot de bouw van een nieuwe bascule- of ophaalbrug.

Bijna overal langs de Ringvaart zijn de rolbruggen inmiddels vervangen door ophaalbruggen. De nieuwe brug bij Bennebroek kon in 1975 in gebruik worden genomen. Het bejaarde brugwachtershuisje moest helaas voor de nieuwe brug wijken; werd dus afgebroken. Sommige Bennebroekers waren blijkbaar zozeer gehecht aan de oude rolbrug, dat men getracht heeft elders in het dorp een plek te vinden waar de brug zou kunnen worden herplaatst. Uiteindelijk is die herplaatsing niet doorgegaan, vooral vanwege de daaraan verbonden hoge kosten. De brug is toen, na afbraak, met (voor Bennebroek) onbekende bestemming afgevoerd.

Maarten Verkaik

Historisch-Topografische gegevens over De Glip Deel 1.

Heemstede bestond in vorige eeuwen naast het centrum (rond het tegenwoordige Wilhelminaplein) uit een aantal buurtschappen: de Glip (Prinsebuurt), de Heeren Zandvaart, Crayenest en Meesterlottenlaan (de Hout). Bennebroek is formeel in 1653 (officieus 1632) bij een boedelverdeling van de familie Pauw van Heemstede gescheiden. Het land ten zuiden van de Swartsenburglaan bleef aan Heemstede. Berkenrode was bovendien van 1466 tot 1857 een zelfstandig ambacht. De Princebuurt wordt in een akte uit 1580 voor de eerste maal genoemd in de 'Privilegien van Kennemerland'. Deze wijk is vrijwel zeker genoemd naar de toen nog levende prins Willem I van Oranje-Nassau. Te vergelijken met de Heeren Zandvaartbuurt, vernoemd naar toenmalig ambachtsheer Adriaan Pauw. In 1732 zijn in de Princebuurt 67 percelen voor de belasting geregistreerd.

In 1787 zijn de huizen binnen Heemstede geteld en kwam men tot de volgende aantallen:

Zandvaart:	56 gezinnen
Glip:	50 gezinnen
Dorp:	42 gezinnen
Laan (de Hout):	30 gezinnen
Crayenest:	18 gezinnen.
Totaal:	196 gezinnen.

Blijkens de volkstelling van 1795, "in 't eerste jaar der Bataafsche Vrijheid", telde Heemstede 1.857 personen, Bennebroek 366 en Berkenrode 80.

De Binnenweg/Glipperweg (Prince zandvaartlaan) tussen Heemstede en Bennebroek, in de 17^e eeuw aangeduid met Heemsteder Houtweg, heeft vermoedelijk zijn bestaan te danken aan de turfwinning in de middeleeuwen in het meest zuidelijke en oostelijke gebied. De Glip vormde de kern van Bennebroek en na verzelfstandiging van het ambacht Bennebroek is de nieuwe kern rond de reek gevormd.

De Glippervaart is onder Adriaan Pauw na 1621 gegraven en heette toen Prinse Trekvaart ofwel Prinse Zandvaart. Deze is van groot belang geweest voor het vervoer van wasgoed, maar ook voor de verzending van post. De Prinsenlaan is in 1658 afgegraven en geplant.

Detail uit 'Nieuwe kaart van Haarlems Schone Omstreken' van F.J.Nautz (1836), waarop o.a. Bennebroek, De Glip, de Heerenweg en de Leydsche Vaart

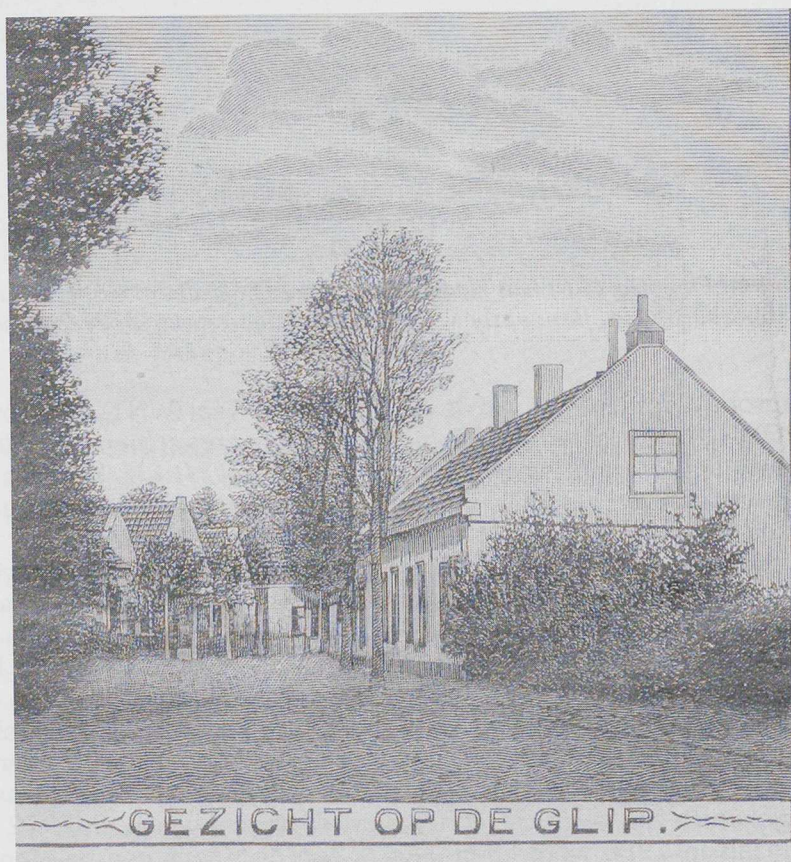
Het groot Woordenboek van de Nederlandsche Taal (WNT) meldt over De Glip: “naam eener buurt bij Heemstede (misschien eigenlijk; helling, del, of geul, smal voetpad; verg. Glee, Hist.)”. Volgens de volksoverlevering is sprake van een andere verklaring: smokkelaars met de boot komende vanaf het Haarlemmermeer zouden vanuit dit gebied heen “glippen”. De vraag is nochtans wat er te smokkelen viel, hooguit hebben misdadigers ooit eens via de Glip weten te ontkomen.

In de Glip waren vanaf de tweede helft van de 16e tot ver in de 19e eeuw op de Glip steeds gemiddeld 4 blekerijen gevestigd.

Enkele bekende namen van aldaar gevestigde blekers zijn: Van Aelst, Helena van Kessel, Gerrit Bossu, G.van Lansbergen, H.Geerling, Cornelis Breek, juffrouw Bernard, Cornelis de Beer en Louis Gunst. De blekerijen zijn helemaal uit het buurtschap verdwenen. In 1972 en nogmaals in 1986 werd bij graafwerk aan de Kadijk een bakstenen spoelbak gevonden. Een verzoek van de VOHB dit relict als een

permanent monument in herinnering aan de Heemsteedse blekerijnijverheid "boven water" te houden is helaas niet ingewilligd. In 1811 is 'Bleeklust' na een faillissement veranderd in een buitenplaats, eerst toepasselijk 'Bleekrust' en thans de *Gliphoeve* geheten. Andere voormalige buitenplaatsen in het buurtschap zijn: *Overmeer* (waar thans Prinseneiland is gesitueerd); *de Meermin* (enige tijd *Engel-Rust* genoemd); daar tegenover, grenzend aan het Meer; *Westermeer* (ter hoogte van Begraafplaats); *Meer en Berg* (thans Mariënheuvel en deel Groenendaal). *Meerzicht* maakte oorspronkelijk deel uit van Meer en Berg.

Boerderijen lagen vanaf de grens met Bennebroek ('Rusthof') tot de

Afdruk van een houtgravure uit 1910

overplaats van Bosbeek: 'Overthoorn', de latere boerderij van Van Schie, waar tegenwoordig de wijk Merlenhoven ligt. Bekende bloembollenkwekerijen hier gelegen waren o.a. Vrugt, Bonkenburg, Kramer, Vis, Filippo, Hendriks, Schoo en Braam. Afgezien van Piet Nelis anno 2002 enkel nog – al sinds 60 jaar - dahliakwekerij van Cor Geerlings, met internationale uitstraling dankzij zijn succesvolle cultural 'Glory of Heemstede'.

Géén school, wel herbergen

Er was nimmer een school in de Glip gevestigd. De kinderen gingen in Heemstede of Bennebroek naar de lagere school. Evenmin heeft de Glip een kerkgebouw gekend, in tegenstelling tot kroegen of tapperijen. Heemstede telde, inclusief de Hout, van de 17e tot 19e eeuw steeds gemiddeld 20 van deze horecabedrijven.

Van de herbergen kunnen worden genoemd: *Fortuin*, *Oranjeboom*, *de Tapperij aan de Glip* en belangrijker: *de Pauw* en het *Schippershuis*. In de vorige eeuw op de hoek van de Prinsenlaan en Glipperweg: Kooy en Van Velsen, waar nu de Princehof ligt.

De oorspronkelijke bakkerij Prinsenlaan 72 (hoek Patrijzenlaan) dateert uit 1674. In het karakteristieke pand is meer dan 2 eeuwen de "bakkerijaffaire" uitgeoefend tot P. van de Laar in 1979 de broodoven voorgoed doofde. Historische panden, tevens beschermd als rijksmonument, zijn ook: Glipperweg 72 en Glipperpad 1.

De eerste windmolen dateert van 1535 maar is ten tijde van het Beleg van Haarlem gesloopt. In 1650 bouwde molenaar Cornelis Pieterszoon van der Kade uit Rijnsaterswoude een nieuwe koren- en gortmolen. Dat geschiedde onder de conditie dat alle inwoners uit Heemstede bij hem hun koren lieten malen. Op dezelfde plaats is 'de Nachtegaal' met stenen romp in 1760 tot is stand gekomen. In 1936 van de wieken onttakelt. Niettemin dit feit is de molenromp in plaats van meestal een kerktoren tot op de dag van vandaag het herkenningspunt bij uitstek van dit buurtschap.

De Glip heeft een lineaire structuur met lintbebouwing aan beide zijden van de Glipperweg. Het deel ten oorden van de Glippervaart heet sinds 1961 Glipper Dreef.

Glip I: de staatsliedenwijk, dateert van 1956 en is ten westen en oosten van de Glipper Dreef gelegen; Glip II: Fazantenlaan en omgeving van 1963; de wijk Merlenhoven is van 1983-1989. De Prinsessenhof van 1984 en de bebouwing van Glip IV, het zogeheten 'Prinseneiland', kwam na 1989 tot stand.

De Glip in de literatuur

In 1796 gaf L. van Ollefen in zijn 'Stad- en Dorpsbeschrijver van Kennemerland' de volgende beschrijving an het buurtschap:

“Deze buurt onder het Ambacht van Heemstede behoorende, was weleer genaamd, de Prinsen Zandvaart-Laan; van de oorsprong deezes naams is echter thans geene reden te geeven. De weg van het dorp Heemstede naar deeze buurt mag met recht eene aangename uitspannings wandeling genaamd worden als zijnde dezelve, behalven dat zij kort is, ongemeen behaagelijk; men wandelt gestadig onder het aangenaamste lommer, en langs prachtige lusthoven, waaronder uitmunt de Hoffstede meer-en berg, die uitzicht heeft op de Haarlemmer meir, met het gezicht op welke Meir de wandelaar zig ook ten eenen zijde kan vermaaken; voords ontmoet hij de schoonste weilanden, eenig bouwland, aan een en anderen kant met de lustplaatsen afwisselende.

De buurt de Glip is zeer ruim en aangenaam gelegen; zij bestaat uit ongeveer 50 steenen huizen, 5 bleekerijen, en één korenmolen, welke de molen van geheel het ambacht is – De bewoners dezer buurt, die niet aan de bleekerijen zijn, vinden hun bestaan, met als daghuurders in de hoven, en op de velden, in den omtrek liggende, te werken; allen welke lieden thands grievend klaagen over gebrek aan arbeid, alzo veele bezitters der lusthoven, door den algemeenen slechten staat des koophandels, de minstnoodige bedienden en arbeiders afdanken.

Met de kerkelijke zaaken en het schoolwezen, is 't in deeze buurt even eens gelegen, als in de anderen onder de Ambachtsheerelijkheid van Heemstede behoorende – zie hier vóór – De kinderen uit de Glip gaan, wegens de nabijheid, meest te Bennebroek ter school. De voornaamste herberg in deeze buurt is het Schippers huis”.

Adriaan Loosjes laat in zijn tweede wandeling van zijn 'Hollands Arkadia of Wandelingen in de Omstreeken van Haarlem' uit 1804 Antonie zeggen: “Zo al praatende zijn wij een een kleine buurt genaderd. – De Molen de Nachtegaal staat aan den ingang van dezelve. In vroeger tijd werd zij de Prinsen Zandvaartlaan, maar word tegenwoordig de Glip geheeten”. Susanna antwoordt: “Waarlijk deze buurt is aangenaam gelegen, en de weg van Heemstee na dezelve is mij door de verscheidenheid van bekoorlijke gezigten zeer kort gevallen”. Antonie: “Zij behoort onder het Ambacht van Heemstee. Men telt in dezelve behalven de bleekerijen een getal van 50 huizen en ruim 350 menschen”.

Tittelvignet van boek 'Hollands Arkadia' door Adriaan Loosjes (1804)

Nicolaas Beets die van 1840 tot 1854 predikant in Heemstede was, zich noemende 'herder', had al in 1839 in zijn 'Camera Obscura' onder schuilnaam Hildebrand verschenen, eenmaal de Glip vermeld in het verhaal 'Een onge-naam mensch in den Haar-

lemmerhout'. Bekend is zijn vers 'Het boertje van Heemstede', welhaast zeker geïnspireerd op lokale personen die hij in de Glip gekend heeft. Dit gedicht beschrijft een aardige vrijage van Jan Sijmen en Neeltje van Gelder op de weg van Heemstede naar de Glip.

Uit 1861 dateert de volgende beschrijving van een anonieme auteur: *"Wij bereiken nu eene regt landelijke, welvarende buurt van Heemstede, de Glip geheten, die ook al weder hare uitnemend schoone wandelingen heeft. Zie, wanneer men de fraai beplante Glipperlaan inslaat, die zich van de brug bij den korenmolen De Nachtegaal tot den Heerenweg uitstrekt, komt men spoedig ter regter zijde aan een uitlokkend, kronkelend pad, de Kadijk genaamd. Het voert u, langs de drie bleekerijen die gij hier ziet liggen, insgelijks naar den straatweg; maar even voor dat ge dien bereikt, bevindt ge u in de nabijheid van een vermaard plekje [in het vroegere Keukenduin tussen Dennenheuvel en Meer en Berg]: het graf van Rousseau, aldus genaamd niet omdat er het geringste van den wijsgeer van Genève begraven ligt, maar omdat het veel overeenkomst bezit met het eilandje of "Elysium" te Ermenonville, waar het werkelijke graf van den vermaarden man gevonden wordt. Loosjes heeft dit plekje schoon genoeg gevonden om het op den titel zijner Arcadia af te beelden. Ofschoon het er zeker half zo betooverend niet meer uitzien als in zijn tijd; ofschoon er geen lijkbuis meer te vinden is en het voetstuk waarop zij schijnt gestaan te hebben zich – demoedig of wanhopig? – voorover in de kleine zeer troebele waterkom gestort heeft, acht ik het toch niet geheel zonder erwaar zulk eene*

plek in onze haastigen toestand aan te doen. Ik bid U dus dat ge u voorlopig met het vignet der Arcadia vergenoegt.

Van de Glip tot Bennebroek is maar een goed kwartier gaans. Wij komen, regts, langs Gliphoeve, eene aardige hofstede, en links, vlak bij het dorp, voorbij het pas geheel herbouwde Huis te Bennebroek, eene lustplaats van den ambachtsheer”.

De in de provincie Zeeland kinderboekenschrijfster Alet Schouten woonde een groot deel van haar leven in de Glip aan de N.G.Piersonlaan. Voor har jeugdboek 'De vier wezen' uit 1981 is de stof ontleend aan enkele plaatselijke uitgaven, zoals van F.J.E.van Lennep 'Honderd jaar Hartekamp' en van G.van Duinen 'Het wees- en armhuis te Heemstede 1796-1861'.

wordt vervolgd

Hans Krol

Daar was eens een man uit de Glip,
Die was vrees'lijk benauwd voor
een kip;

Bij het zien van een kuiken
Kreeg hij pijn in zijn buik en
Als hij een ei zag, de pip.

(KO DONCKER november 1911)

Uit de volksmond op De Glip

Veel bewoners van de Glip droegen vroeger bijnamen. Sommigen waren afgeleid van het postuur van iemand, bijvoorbeeld 'broekend', dat sloeg op een wat gedrongen figuur die vergeleken werd met het ondereinde van een boom, dat is de broek. De tuinbaas van Meer en Berg had deze bijnaam, die zowel op zijn lichaamsbouw als op zijn beroep sloeg.

Een bijnaam die enkel het beroep aangaf was 'meelmuis', waarachter zich Frederiks, de molenaarsknecht van Höcker verschool. Verdere bijnamen op de Glip waren 'spijker', welke naam de heer Baars droeg omdat hij altijd kaarsrecht liep. De 'blauwe' was de eigenaar van een café aan de Prinsenlaan. Waarschijnlijk was hij de beste klant!

Met 'de lange' duidde men H. Mozer aan die een meer dan normale lengte had en 'de kromme', H. Out, die een krom been had. Bijnamen hadden ook betrekking op de familienaam; Hemel waren 'de hemeltjes'. Onduidelijk is weer waarom de Van der Puttens 'de pruiken' werden genoemd. Door zijn stoutmoedig optreden is de wagenmaker C. Stapper, die woonde op de hoek Glipperweg-Glippervaart, 'dolle Kees' genoemd. Bijenhouder Tucker droeg de toepasselijke naam 'bijenpik'. De schoenmaker Versteeg was uiteraard 'de schoenvrik'. De 'brandman' van de Glip was Jantje van der Aar, actief bij de brandweer, die ook nog de bijnaam 'knors' had omdat hij varkenslachter was.

De Glip op een foto van mevrouw Kruijff uit omstreeks 1950

Soms droegen huizen een bijnaam, zoals een rij daglonerhuisjes die bij Meer en Berg behoorden en met de achterzijde naar de Glipperweg lagen. Dat werd 'het omgekeerde hofje' genoemd. Merkwaardig is dat de paarden van jonkheer Deutz van Lennep volgens de bewoners van de Glip gouden hoefijzers kregen aangemeten en om die reden 'het gouden klompje' genoemd.

Deze gegevens zijn ontleend aan een artikelenserie over Heemstede in de 'Heemstedse Courant' in 1970 door ondergetekende.

Cees Peper

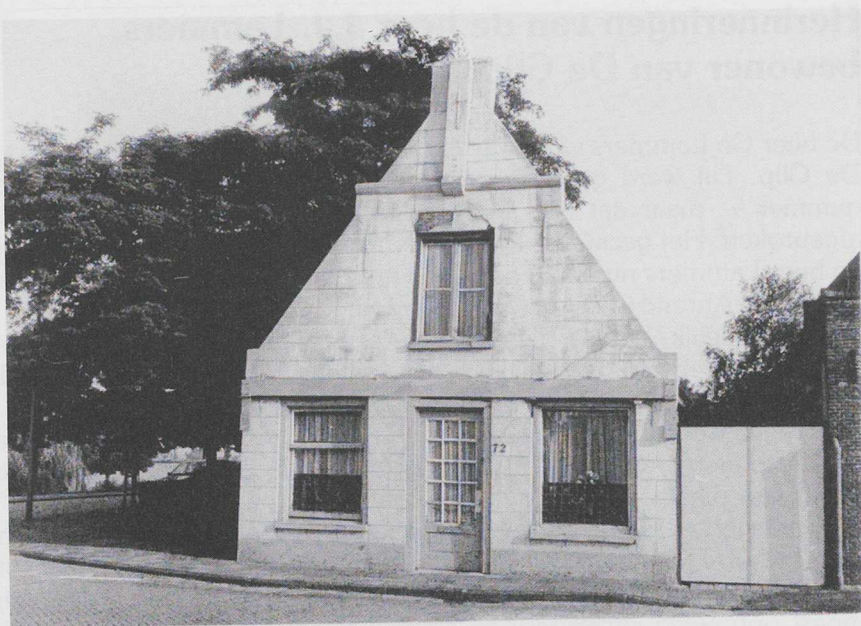
Herinneringen van de heer J.J. Lammers, bewoner van De Glip.

De heer Co Lammers woont al zijn hele leven, dat in 1927 begon, op De Glip. Hij werd geboren aan het begin van de Prinsenlaan op nummer 7, maar dat huis brandde in de oorlog af en is toen ook afgebroken. Het gezin was toen al verhuisd naar Glipperweg 51, waar de heer Lammers nu nog woont; dat huis dateert uit 1939. Hij werkte 38 jaar bij Ahrend in de sector copieer- en tekenkamerbenodigdheden. Het is duidelijk, dat de heer Lammers veel herinneringen aan deze omgeving heeft. Zo heeft hij alle uitbreidingen hier zien komen: Glip 1 in de jaren '50 en Glip 2 in 1965 en volgende jaren.

Zijn vader werkte bij de meelfabriek van Höcker, de Nachtegaal, de molen zonder wieken, die er nog steeds staat en sinds enkele jaren de status van rijksmonument heeft. Zijn vader had met 59 "dienstjaren" een gedegen staat van dienst bij Höcker. Op zijn elfde jaar begonnen -na een korte loopbaan van 3 maanden bij een ander- bleef hij daar tot zijn 70ste jaar en hoorde wat je noemt tot het meubilair. Toen hij moest ophouden kwam hij nog huilend thuis ook. Eén van de taken aan het begin van zijn carrière was om bij aanvang werktijd met een vloeibare hartversterking rond te gaan en alle werknemers -'arbeiders' toen nog- hun deel daarvan te geven. Het verzorgen van de zeilen hoorde natuurlijk ook tot het takenpakket; echt spannend werd het als het geijzeld had en de zeilen van de wieken losgesneden moesten worden; dat was gewoon levensgevaarlijk door het noodzakelijke klimwerk. Voor wat betreft de werktijden was de wind de bepalende factor. Bij nacht en ontij, door de week of op zon- en feestdagen moest er gewerkt worden. De opvoeding van de kinderen kwam daardoor voor een groot deel op de moeder neer. Dat werd beter na de komst van stoom en daarna stroom.

De naam De Glip zou afgeleid zijn van het feit dat dit een soort niemandsland was. Lieden, die iets op hun kerfstok hadden, doken hier als het ware onder en kwamen in een soort asielgebied terecht. Ze "glipten" zó tussen de mazen van het justitiële net door.

De middenstand was maar bescheiden ontwikkeld. Je had Caspers, de slager en voormalige buurman van de heer Lammers; op nummer 53, dat nu deel uitmaakt van de Princehof, zie je de winkelruit nog in de

Glipperweg 72 waar bakker P. van de Laar in 1979 het vuur van zijn oven voorgoed doofde en de bakkerswinkel op 31 juli van dat jaar sloot. De stalen balk in de voorgevel is duidelijk zichtbaar. (foto V.C.Klep)

voorgevel. Bakker Van de Laar zat aan de overkant op de hoek met de Patrijzenlaan, er was een kruidenierswinkel van Verdonschot rechts in de bocht en een nog andere kruidenier, De Vries naast de garage. Meer was er niet. De bewoners van De Glip waren in dat opzicht vooral georiënteerd op Bennebroek, meer dan op Heemstede. Dat gold niet alleen voor wat betreft de middenstand, maar ook op school- en kerkgebied was Bennebroek favoriet. Een enkele Glipper was lid van de muziekvereniging Sint Michaël of van HBC in Heemstede, maar dan hield het écht op.

Op de hoek van de Glipperweg en de Prinsenlaan, waar nu de Princehof is, stond het gebouw Samuel. Het bestond uit een zaaltje met als functie een soort verenigingsgebouw respectievelijk uitspanning, waar 's zondagsmorgens en -'s middags ook wel kerkdiensten werden gehouden. Tegenwoordig zou zoiets ongetwijfeld een multifunctionele ruimte heten. Eén van de uitbaters was Jaap Kooy.

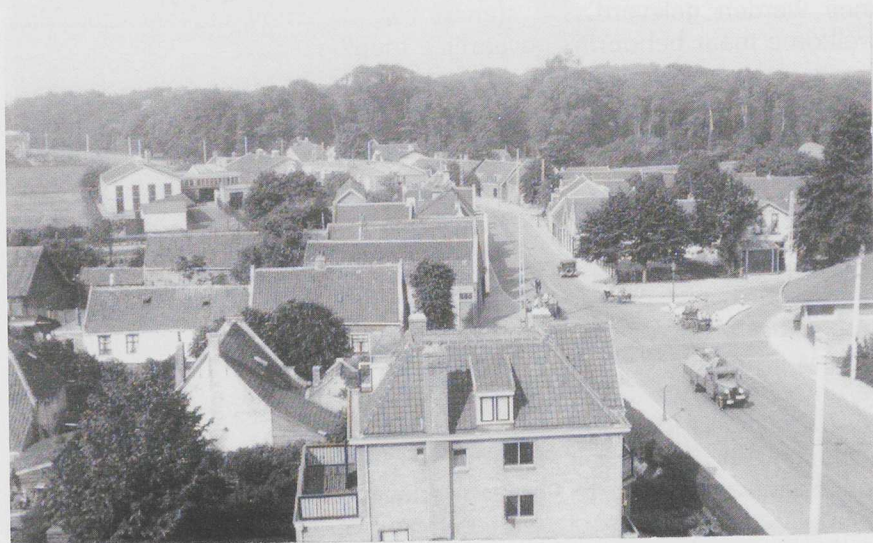
De Glip besloeg maar een vrij klein gebied; dat liep van Höcker tot het huidige bloemenbedrijf van Schone. De Kadijk hoorde er al niet meer bij; dat was iets héél anders en daar bemoeide je je in feite niet mee! Wel om nu en dan ruzie mee te maken. Een andere tegenpartij vormde de Bennebroekse jeugd, waar op woensdagmiddag ware veldslagen mee werden geleverd. De stenen van de trambaan leverden dan welkome maar behoorlijk gevaarlijke munitie.

Het oudste huis van De Glip op nummer 70 dateert uit 1632, maar het is evenals het buurhuis van de vroegere bakker Van Laar onbewoonbaar verklaard.

De Glip was met zijn veengebied als het ware de bakermat van Bennebroek. Het gebied ten oosten van de Glipperweg, het huidige Glip 2, bestond vroeger voor een groot deel uit veen, zachte turf, die in de volksmond "darie" werd genoemd. Het was eigenlijk aanspoelsel van het Haarlemmermeer. Deze darie werd afgegraven als brandstof; vooral in de oorlog toen brandstof schaars was werd er heel wat van gestoken. En passant: bij Meer en Berg liggen er nog heel wat resten van Spanjaarden, die te voorschijn kwamen bij diverse grondwerkzaamheden. De doodsoorzaak van deze overledenen – bij slecht weer verdronken op het Meer of omgekomen in de strijd - is tot nog toe niet duidelijk geworden.

De huidige brug is van 1933. Tot dat jaar zag de vorige brug er nog zo uit als nu de IJzeren Brug op de Binnenweg/Raadhuisstraat met ijzeren leuningen. Tegen het muurtje van de "nieuwe" brug was links van het huisje een bank, waarop iedere dag een vast gezelschap bewoners van De Glip zat te praten, te pruimen en te roken. Financieel was er vooral in de oorlog weinig armslag, dus het was eigenlijk het standaardtje voor een vast ploegje heren uit de omgeving, die daar een dagelijkse bijeenkomst hielden; een hangplek voor 60+ers zou je kunnen zeggen. De bank was horizontaal uitgevoerd, maar het trottoir liep af. Het was dus zaak, dat elke deelnemer aan de bijeenkomst een plaatsje bij zijn eigen beenlengte opzocht om comfortabel te kunnen zitten. Karakteristieke figuren, die iedereen kende en die je ook altijd tegenkwam waren bijvoorbeeld Ouwe Barend, Harrie Kieft, Kramer, Beerthuizen, Mozes, Diependaal. Dat waren ook stamgasten bij de herensociëteit bij de brug.

In oorlogstijd hebben er ook nogal wat Joodse onderduikers bij gezinnen op De Glip ondergedoken gezeten. Zogenaamd was dat bij niemand bekend, maar intussen De heer Lammers zat trouwens zelf ook ondergedoken hoewel hij pas 16 jaar was; zijn onderduikadres was bij de familie Rhodius aan de Herenweg.

De Glip van noord naar zuid omstreeks 1946, genomen vanaf de molen van Höcker aan de Glipperweg.

De foto is genomen vanaf de molen van noord naar zuid en geeft een goed beeld van de hele Glip omstreeks 1946. Het huis midden vooraan is Glipperweg 86. Het witte huisje links, parallel aan de Glipperweg en het lage schuurtje ernaast staan er nog. Maar de volgende 3 huizen zijn weg; daar is nu de Patrijzenlaan als toegang tot Glip 2. Het volgende huis vlak aan de stoeptrand is er nog; het is het onbewoonbaar verklaarde pand waar destijds bakker Van de Laar zat. Het grote witte gebouw links verderop was de bollenschuur van Bonkenburg. Helemaal achteraan links staat het huis Eensgezind, waar 4 tot 5 gezinnen konden wonen; het stond ongeveer op de plek waar de Kwartellaan op de Glipperweg uit komt. Het bestond uit een hoofdgebouw en had 2 lage zijkanten. Bewoners waren onder andere de dahliakweker Schone, Delissen de schoenmaker, en Van Rijn. Die had in het voorjaar altijd rijshout te koop voor wie erwten en bonen in

zijn tuin kweekte. Hij kapte dat bij wijze van bosonderhoud in het bos op de hoek van de Herenweg en de Prinsenlaan. Om duidelijk te maken dat het hout te koop was zette hij zijn handel langs de weg en bond er een bosje stro aan.

Rechts staat het brughuisje en daarnaast op de hoek van de Prinsenlaan tussen de bomen het gebouw Samuel. Daar staat nu de Princehof. De verlichting bestond uit gaslantarens.

Het passerende verkeer bestaat uit een vuilniswagen, daar achter de melkkar van Kortekaas, daarvoor de boer Leen Lex met de bakfiets, die terug komt van melken, en een oude Ford. Je ziet de trambaan van de Leidenaar, de tram van Haarlem naar Leiden, en de palen voor de elektriciteit. Daarbij herinnert de heer Lammers zich nog dat toen de eerste tram voorbij kwam het hele gezin aan het eten was, maar en masse naar buiten snelde om te kijken hoe die er wel uit zag. Na verloop van tijd hoorde je niet meer of de tram langs kwam, zo raakte je eraan gewend; alleen als de "hal" van de vorst in de grond zat dreunde het wel extra door.

Alles bij elkaar: voltooid verleden tijd!

F.Th.J. Harm

Oproep

Het Historisch Museum Zuid-Kennemerland, gevestigd aan het Groot Heiligland 47 in Haarlem, is een museum waarin ook onze vereniging participeert. Dit museum zoekt nog enkele gastvrouwen en gastheren voor het ontvangen en informeren van de ongeveer 12.000 bezoekers per jaar.

Bent u geïnteresseerd in de geschiedenis van deze streek en beschikt u over wat vrije tijd, dan zou het museum graag een beroep op u doen om 1 á 2 keer per maand, gedurende een halve of hele middag te komen helpen. Vooral voor de zaterdag- en zondagmiddag zoekt het museum versterking.

Mocht u voor dit werk belangstelling hebben neemt u dan contact op (bij voorkeur tussen 17.00 en 19.00 uur) met Mw. J.J.Berendi; tel. 023-5364452

Nieuwe leden

Heemstede

Mw. M.J. Honderdors

C.Nan

R.D.Endt

G.Langelaar

B.Laarman

B. v.d. Pieterman

Bennebroek

R.P.M.van Heusden

Hoofddorp

G.H.J.van der Veldt

Haarlem

Mw. M. Polman

Gezicht op het voormalig badhuis van Berkenrode, tegenwoordig in gebruik als paardenstal

Uit voorraad leverbaar.

De VOHB heeft voor de geïnteresseerde lezer nog een aantal uitgaven in voorraad, die misschien nog niet allemaal in uw boekenkast staan. Vooral voor diegenen, die nog niet zo lang lid zijn kan dit een welkome aanvulling zijn van datgene, dat u al wel heeft. Niet alle nog beschikbare werken zijn in dezelfde mate in voorraad, dus hier geldt: zolang de voorraad strekt. Tussen haakjes staat het jaar van verschijnen. U kunt uw wens kenbaar maken aan de heer Frans Harm (tel. 5280740) of Hans Krol (tel. 5282977); e-mail: jlpmkrol@worldonline.nl

	<u>Verkoopprijs in euro</u>
De geschiedenis van het Huis te Heemstede (1952) (3 delen)	13,60
Deel 1 Schets van het leven van A. Pauw (1948)	4,55
Deel 2 Enkele gegevens omtrent Adriaan Pauw en het slot van Heemstede (1949)	4,55
Deel 3 Het huis en de Heren van Heemstede tijdens de Middeleeuwen (1952)	4,55
Heemstede in de historie (1972)	13,60
Poort van het Oude Slot (tekening P. Kapsenberg) (1980)	4,55
Plattegrond Heemstede en Bennebroek uit 1929 (1984)	4,55
Adriaan Pauw (1585-1653), staatsman en ambachtsheer (1985)	9,10
Verjaardagskalender met reproducties van oude prenten	3,40
De geschiedenis van het buitengoed Bosbeek in Heemstede en van het adellijk geslacht Van Merlen (1987)	5,70
Van achter de Blaeuwen Engel: Hervormd Heemstede in de 17e eeuw (1987)	6,80
Heemstede-Bennebroek 1907-1931: een gids door de jaren (1988)	2,30
Eiland in de stroom, Hervormd Heemstede in de 18e eeuw (1988)	6,80
Heemstedse Gemeentepolitiek in de jaren tussen omstreeks 1750 en 1900 (1989)	4,55
Zes reproducties van oude prentbriefkaarten (1990)	1,15
Kleine en verborgen monumenten in Heemstede en Bennebroek (1991)	6,80
De geschiedenis van het orgel in de dorpskerk te Bennebroek (1992)	3,40
Heemstede, Berkenrode en Bennebroek; drie heerlijkheden in Zuid-Kennemerland (1992)	8,15
Het Huis te Bennebroek en zijn bewoners (1992)	6,80
VOHB-fietsstocht langs monumenten in Heemstede en Bennebroek (1992)	-,50
Kroniek van het jaar 1895 Heemstede en Bennebroek (1994)	2,30
Vier constructies voor een plek (Oude Slot) (1994)	4,55
Geheime missie in 1847 (1996)	11,35
Ons dorp Heemstede en Bennebroek. Geschreven voor de jeugd. (1997)	2,50
Vijftig jaar van oud naar nieuw 1947-1997 (1997)	9,10
De tijden veranderen (burgemeesters Heemstede en Bennebroek 1811-1997 (1997)	9,10
Videoband: een wandeling door Heemstede en Bennebroek (1997)	6,80
Katholiek rond de rand van Kennemerland (St.Jozefparochie Bennebroek) (1997)	9,10
Hartekampkaart uit 1706; facsimile-uitgave en een toelichting (1999)	5,70
Vier eeuwen Voorloekoek-Ipenrode; een historische buitenplaats in Heemstede (2001)	9,00
Verder zijn er van diverse afleveringen van het VOHB-tijdschrift Heerlijkheden nog losse nummers beschikbaar.	

